

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra biblických věd

Diplomová práce

2011

Pavel Heinz

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Katedra biblických věd

Pavel Heinz

Podobenství v 15. kapitole Lukášova evangelia

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 16. dubna 2011

Pavel Heinz

Srdečně děkuji Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D., za odborné vedení práce, poskytování cenných rad, podnětů a připomínek při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	6
1. LUKÁŠOVO EVANGELIUM	8
1.1. OKOLNOSTI VZNIKU	8
1.2. LITERÁRNÍ A TEOLOGICKÝ CHARAKTER.....	11
2. LITERÁRNÍ DRUH PODOBENSTVÍ.....	14
2.1. CHARAKTERISTIKA.....	14
2.2. FUNKCE A STRUKTURA.....	16
2.3. VÝKLAD.....	17
2.4. DEFINICE A ROZDĚLENÍ.....	20
2.5. BOŽÍ KRÁLOVSTVÍ V PODOBENSTVÍCH.....	21
3. VÝKLAD TEXTU Lk 15,1-32.....	23
3.1. KONTEXT Lk 15,1-32.....	22
3.1.1. PODOBENSTVÍ V LUKÁŠOVĚ EVANGELIU.....	22
3.1.2. FARIZEOVÉ A ZÁKONICI.....	22
3.1.3. HOSTINA.....	25
3.1.4. CELNÍCI A HŘÍŠNÍCI.....	25
3.2. PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉ OVCI (15,1-7).....	27
3.2.1. STRUKTURA TEXTU.....	27
3.2.2. VÝKLAD TEXTU.....	30
3.2.3. SHRNU TÍ.....	33
3.3. PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉ MINCI (Lk 15,8-10).....	34
3.3.1. STRUKTURA TEXTU.....	34
3.3.2. VÝKLAD TEXTU.....	35
3.3.3. SHRNU TÍ	37
3.4. PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉM SYNU (Lk 15,11-32).....	38
3.4.1. STRUKTURA TEXTU.....	38
3.4.2. VÝKLAD TEXTU.....	39
3.4.3. SHRNU TÍ	49

ZÁVĚR: SHRnutí VÝSLEDKŮ BĀDĀNÍ.....	49
ANOTACE.....	52
LITERATURA.....	54
ZKRATKY.....	57
PŘÍLOHA č. 1	58
PŘÍLOHA č. 2	59

ÚVOD

„Syn člověka přišel hledat a zachránit, co zahynulo.“ (Lk 19,10)

Tento verš Lukášova evangelia je součástí příběhu o Zacheovi a upozorňuje na důležitý prvek Ježíšovy zvěsti. Nepřišel nabídnout spásu spravedlivým, ale hříšníkům. A nespokojil se s tím, že by o této nabídce mluvil pouze slovy. Naplňoval tento svůj záměr i skutky. Nebojí se před velkým davem lidí oslovit vrchního celníka Zachea, který v příběhu reprezentuje hříšníky. Celníci a hříšníci byla skupina lidí vytlačena většinovou společností židovské komunity na okraj. Ježíš je však vyhledává a dává jim najevo svou náklonnost. Lidé jimi pohrdají, ale Ježíš u nich oceňuje jejich schopnost a ochotu přiznat si své nedokonalosti a hříchy. Tuto vlastnost mnozí tzv. „spravedliví“ Židé ztratili a žili v domnění, že dodržování Zákona je všechno, co mohou vůči Bohu udělat.

Podobní vydědenci, jako celníci a hříšníci v Ježíšově době, byli a jsou v každém historickém období. I dnes najdeme lidi, kteří pro svoje chování, povolání, vzhled, přesvědčení, národnost, nemoc, barvu pleti či majetek vyvolávají u slušné většinové společnosti odpor. Ať se nám to líbí nebo ne i takovým lidem Ježíš nabízí místo v Božím království. Také s nimi by dnes Ježíš zasedl bez ostychu ke stolu.

Lukášovo evangelium zvláště připomíná tento akcent Ježíšova působení. Na několika místech si můžeme všimnout, že se nevyhýbá těm, kteří svým chováním porušují Zákon (např. Lk 7,37-38).¹ Mluví s nimi, dokonce se od nich nechá pozvat k jednomu stolu (např. Lk 5,28; 15,2; 19,5). Svě vstřícné chování k hříšníkům Ježíš obhajuje v podobenstvích, která jsou u Lukáše uvedena v 15. kapitole. Hledání a nacházení „toho, co bylo ztraceno“ je tématem celé této kapitoly.

Ve své diplomové práci se chci zaměřit právě na téma vztahu Ježíše k celníkům a hříšníkům, jak je vysvětlen v 15. kapitole Lukášova evangelia. Tato kapitola je složena ze tří podobenství, která vytvářejí celek a jsou vypravěčským „koncertem“ evangelisty Lukáše. První dva příběhy – o ztracené ovci a o ztracené minci jsou jakousi předehrou pro podobenství o ztraceném synu, kterým celá kapitola graduje.

¹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 99.

Rád bych ve své práci odpověděl na některé otázky, které spočívají v Ježíšově vztahu k hříšníkům a celníkům tak, jak jsou uvedeny v 15. kapitole Lukášova evangelia. Hlavním zdrojem informací pro mne bude Písmo svaté, konkrétně *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad, 6. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1992.

Ve své práci chci nejprve pojednat o Lukášově evangeliu, o okolnostech jeho vzniku a o jeho literárním a teologickém charakteru. V této části chci čerpat především z úvodů do Nového zákona² a při práci použiji biblické slovníky.³

Další část bude věnována teoretickému pojednání o podobenstvích Nového zákona. Tato část bude mít za úkol popsat definici, rozdělení a funkci podobenství, určit důvod Ježíšovy řeči v podobenstvích. Zde bude možné využít jako zdroj především české tituly věnované této tématice od autorů Jindřicha Mánka, Ladislava Tichého, Josepha Ratzingera.⁴

V poslední části se chci pokusit o výklad 15. kapitoly Lukášova evangelia, a tím odpovědět na otázky, které vyvstávají z tématu „ztraceného a nalezeného.“ Zde použiji české, slovenské a německé komentáře k Lukášovu evangeliu.⁵ Ke každé z těchto kapitol bude připojeno shrnutí kapitoly, v závěru budou uvedeny výsledky zkoumání. Práce bude doplněna o bibliografii a seznam zkratk.

² L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003; P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP 2007–2008; P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 1993.

³ J. D. DOUGLAS, ed., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996; A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992; J.-J. VON ALLMEN: *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991.

⁴ L. TICHÝ: „Co je to podobenství.“ *Studia theologica*, ročník VI, číslo 1, jaro 2004, str. 1–9; J. RATZINGER: *Ježíš Nazaretský*, Brno: Barrister & Principal, 2008; MÁNEK, J., *Ježíšova podobenství*, Praha: Blahoslav, 1972.

⁵ P. MAREČEK, „Společenství s Otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu. (Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, ročník VI, číslo 4, zima 2004, str. 1-18; J. MRÁZEK: *Lukášovská podobenství*, Jihlava: Mlýn 2007; P. FARKAŠ: *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2007; W. ECKEY: *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener 2004.

1. LUKÁŠOVO EVANGELIUM

1.1 OKOLNOSTI VZNIKU

Lukášovo evangelium tvoří spolu s knihou Skutky apoštolů dvojdílo, které pochází podle většiny současných biblických badatelů z dílny stejného autora.⁶ Dohromady text tohoto rozsáhlého díla tvoří plnou čtvrtinu novozákonního textu, a proto je považováno za stěžejní pramen historie rané církve a velký zdroj teologického myšlení.⁷

V samotném evangeliu se o jménu autora nemluví ani přímo nenarazíme na žádnou zmínku, podle které bychom se o něm mohli něco přesného dozvědět.⁸ Je tomu podobně i u ostatních evangelií, žádné z nich v textu neodhaluje jméno svého autora.⁹

Hledání pisatele Lukášova evangelia proto úzce souvisí s nalezením autora knihy Skutky apoštolů. Tato kniha je totiž považována za pokračování třetího evangelia.¹⁰ Podle tradice je autor těchto obou novozákonních knih Lukáš, povoláním lékař, který pochází z pohanského prostředí a byl průvodce Pavlův. Tento výklad se opírá o zprávu sv. Ireneje, který ve spisu *Adversus Haereses* (rok 180) píše, že Lukáš byl Pavlův průvodce.¹¹ Kánon Muratoriho (rok 180 - 200) potvrzuje a doplňuje – Lukáš byl Pavlův společník a lékař.¹²

Tři místa v Novém Zákoně potvrzují tuto teorii. Zmínka o Lukášovi je v listě Filemonovi, kde ve verši 24 je Pavlem jmenován jako jeden z jeho spolupracovníků (Flm 24). List Kolosanům nazývá Lukáše jako lékaře („Pozdravuje vás milovaný lékař Lukáš“ Lk 4,14) a v 2 Tim 4,11 opět mluví o Pavlovi jako průvodci („Jediný Lukáš je se mnou“).

Všechny tyto citace však nejsou dokonalým důkazem o autorově identitě a zůstávají kolem ní nejasnosti. Mohl být autor třetího evangelia lékař? Ve srovnání s ostatními evangelií se u Lukáše častěji a podrobněji setkáváme s popisem nemocných a detailů nemoci (např. Lk 4,38; 5,12; 8,43). Můžeme však jen těžko určit, jak zněla starověká

⁶ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 563.

⁷ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 12.

⁸ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 121.

⁹ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 237.

¹⁰ F. PORSCH, *Mnoho hlasů jedna víra*, str. 99.

¹¹ „Lukáš, průvodce Pavlův, zapsal do knihy jím psané evangelium.“ (*Adv. haer.* III, 1,3) (srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 102.)

¹² „Třetí evangelium podle Lukáše. Tento lékař po Kristově nanebevstoupení, když ho Pavel jako oddaného vědění (?) (nebo znalého práva) vzal s sebou, je napsal svým jménem podle (jeho) názoru. Pána však sám v těle neviděl. A proto také začíná vyprávět, pokud mohl zjistit od Janova narození.“ (*Muratoriho kánon*) (srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 102.)

lékařská terminologie.¹³ Proto nemůžeme potvrdit, ale ani vyvrátit, že autorem třetího evangelia byl lékař.

Rovněž je sporný vliv Pavlovy teologie na Lukášovo evangelium, čemuž by nasvědčovaly zprávy o tom, že Lukáš byl průvodce Pavlův. Je těžké najít společná témata mezi Lukášovým dvojdílem (Lk, Sk) a listy, které nesporně napsal Pavel.¹⁴ Některé ideje mají společné (např. univerzalita spásy), ale např. teologii ospravedlnění na základě víry, která je pro Pavla typická, je v evangeliu uvedena málo výrazně. Pochybnosti k této otázce jsou podpořeny také rozporem mezi teologií Pavlových listů a obrazem Pavla ve Skutcích apoštolů.¹⁵ I když o přesné identitě autora Lukášova evangelia panují pochybnosti, rozhodně nemůžou ovlivnit nauku o inspirovaném charakteru třetího evangelia.¹⁶

Co můžeme říci přesně o autoru třetího evangelia? Byl to „člověk dobře kvalifikovaný k tomu, aby se seznámil s obsahem evangelijních tradic a nově je uspořádal.“¹⁷ Byl vzdělaný, zřejmě Řek, pocházel z pohanokřesťanského prostředí, musel znát řecký text Starého zákona (LXX). Sám nebyl očitým svědkem Ježíšových skutků, ale po vzoru starověkých dějepisců „pečlivě prostudoval a kriticky zpracoval prameny, které mu byly k dispozici.“¹⁸ Zřejmě žil mimo Palestinu, usuzujeme tak z jeho nedostatečných zeměpisných znalostí této oblasti.

Období, ve kterém mohlo vzniknout Lukášovo evangelium, je velké,¹⁹ pohybuje se mezi lety 65-90 po Kr. Při určování alespoň přibližného data záleží také na tom, jak budeme datovat vznik Markova evangelia, z kterého musel Lukáš čerpat, a také zda své dílo psal po pádu Jeruzaléma roku 70 po Kr.²⁰

Pád Jeruzaléma je popsán podrobněji a konkrétněji než u ostatních evangelistů (Lk 19,43), proto je pravděpodobné, že Lukášovo evangelium bylo sepsáno až po dobytí Jeruzaléma Římany roku 70 po Kristu. Většina biblistů datuje vznik třetího evangelia mezi roky 80 – 90 po Kristu.²¹

¹³ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 103.

¹⁴ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 35.

¹⁵ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 103.

¹⁶ *Nový Zákon*, Praha: Česká liturgická komise, 1989, str. 178.

¹⁷ Srov. J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 563.

¹⁸ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 386.

¹⁹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 105.

²⁰ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 563.

²¹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 104.

Tradice tvrdí, že třetí evangelium bylo sepsáno v řecké Acháji.²² Mezi biblisty jsou však navrhována různá místa (Egea, Efez, Antiochie, Makedonie, Cesarea, Malá Asie),²³ jedna teorie dokonce uvažuje o možnosti vzniku evangelia v Římě.²⁴ Jsou to však jen hypotézy a pro žádnou se nenašlo další potvrzení.²⁵ Můžeme říct, že pravděpodobně vzniklo mimo Palestinu, v některé církevní obci založené při Pavlově misii.²⁶

Theofil, kterému je evangelium a později i Skutky apoštolů podle úvodních veršů věnováno (Lk 1,3; Sk 1,1), může být skutečná osoba. Mohl to být bohatý křesťan, od kterého se očekávala finanční podpora v rozšíření díla.²⁷ Jméno Theofil je překládáno z řečtiny jako „Bohumil“.²⁸ Je ale možné, že se jedná o fiktivní postavu, která zastupuje všechny ostatní adresáty evangelia a má za úkol zvýšit čtivost a autenticitu knihy.²⁹

Při práci s prameny vynechává autor třetího evangelia specifické židovské záležitosti např. oslabuje pohrdání pohany,³⁰ vynechává či nahrazuje aramejská slova řeckými.³¹ Ve srovnání s ostatními evangelií, zmírňuje také některé výroky, které by mohly být pro pohany tvrdé či těžko nepřijatelné. Vynechává např. kapitolu o kananejské ženě (Mt 15,21-28), stylisticky zmírňuje Mt 5,47, kde jsou pohani hanlivě napadeni („Což i pohané nedělají totéž?“ Lukáš tento výrok zmírňuje a říká: „Vždyť totéž činí i hříšníci.“ Lk 6,33). Také vyzdvihuje zásluhy pohana setníka (Lk 7,4): „Je hoden, abys mu to udělal; neboť miluje náš národ, i synagogu nám vystavěl.“³² Z těchto indicií můžeme usuzovat, že poselství třetího evangelia bylo určeno především pro křesťany z pohanského prostředí. Nemůžeme však vyloučit, že mělo oslovit i ty, kteří se doposud křesťany nestali.³³

Jak můžeme vyčíst z prvních veršů evangelia (Lk 1,2), Lukáš nebyl svědkem Ježíšových činů, proto byl při sepisování evangelia odkázán na informace druhých. V první kapitole evangelia Lukáš přímo říká, že své vypravování psal podle těch, „kteří

²² Pro město Acháju jako místo sepsání Lukášova evangelia mluví starý prolog k Lukášovi. Pochází však až ze 4. stol. (srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 36.)

²³ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 36.

²⁴ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 105.

²⁵ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 122.

²⁶ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 387.

²⁷ M. RYŠKOVÁ A KOLEKTIV, *Stručný úvod do Písma svatého, Nový Zákon*, str. 39.

²⁸ J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, str. 511.

²⁹ P. FARKAŠ, *Narativní umění evanjelistu Lukáša*, str. 24.

³⁰ M. RYŠKOVÁ A KOLEKTIV, *Stručný úvod do Písma svatého, Nový Zákon*, str. 39.

³¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 387.

³² J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 55.

³³ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 104

byli od počátku očitými svědky a služebníky slova.“ (Lk 1,2) Omlouvá tím své dílo a z jeho tvrzení, že znovu důkladně probral všechny dostupné prameny, můžeme vyvodit to, že čerpal z pramenů písemných i ústních³⁴ a seřadil vyprávění v novém pořadí.³⁵

Podle teorie dvou pramenů³⁶ čerpá Lukášovo evangelium z Markova evangelia, pramene Q³⁷ a přidává vlastní látku. Vlastních zdrojů je však u Lukáše podstatně více než u Matoušova evangelia, zabírá až třetinu textu evangelia.³⁸ Markův vliv je však i tak výrazný a nelze jej přehlédnout. Tvoří asi 60% textu třetího evangelia tj. 350 veršů z 661 a tvoří základní kostru Lukáše.³⁹ Vlastní Lukášova látka tvoří 548 veršů (z celkového počtu 1151), což je téměř polovina celého evangelia. Tato vlastní látka je rozdělena do celého evangelia takto: Ježíšovo dětství – dvě kapitoly na začátku (Lk 1-2), tzv. malá vsuvka - Lk 6,20-8,3, velká vsuvka – Lk 9,51-18,14 , na závěr události při zjevení po vzkříšení (Lk 24,13-53).⁴⁰

1.2 LITERÁRNÍ A TEOLOGICKÝ CHARAKTER

Lukášovo evangelium rozvíjí několik teologických myšlenek, které především obhájí materiály ze svých pramenů.⁴¹

Lukáš výrazně vyzdvihuje Ježíšův zájem o všechny chudé a ubohé, o lidi společností opovrhované, kteří jsou ve špatné sociální situaci.⁴² Proto jeho činnost směřuje ke vdovám (Lk 7,12; 21,1-4), k nemocným (Lk 13,10-14; 14,1-6). Nebojí se ukázat na znevýhodněnou situaci ženy ve společnosti (Lk 1,5; 2,36; 10,38-42; 11,27; 23,27-31).

Má odvahu napomínat bohaté a soběstačné lidi (Lk 6,25-26; 12,15; 16,19-31). Mimořádné místo v Lukášově díle je také věnováno Marii – matce Ježíšově (Lk 1,38;

³⁴ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 37.

³⁵ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 563.

³⁶ Základem teorie dvou pramenů je tvrzení, že Matoušovo a Lukášovo evangelium je závislé na evangeliu podle Marka. (srov. srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 74.)

³⁷ Pramen Q je sbírka Ježíšových výroků zachycených písemně, která podle biblistů vznikla dříve než ostatní evangelia. Tato sbírka se nám však nezachovala, její existenci předpokládá teorie dvou pramenů. Ta říká, že Lukáš a Matouš čerpali nejen z Markova evangelia, ale museli mít ještě další společný zdroj. Tím byla tato sbírka, kterou biblisté pojmenovali šifrou Q. (srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 47.)

³⁸ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 94.

³⁹ P. G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše, Malý stuttgartský komentář*, str. 14.

⁴⁰ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 38.

⁴¹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 98.

⁴² P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 40.

1,46-55; 11,27; 2,19). Ve srovnání s oběma synoptickými evangelií je u Lukáše mimořádná pozornost věnována hříšníkům. Ježíšův postoj k nim je charakteristický milosrdenstvím a nabídkou spásy (Lk 7,36-50; 15,11-32; 19,1-10, 23,43). Také opovrhované Samařany uvádí v dobrém světle (Lk 10,30-37; 17,11-19) nebo je zařazuje jako hlavní aktéry svých příběhů (Lk 9,51-52).

Z evangelia je zřejmý duch radosti ze zvěsti, kterou Ježíš hlásá (Lk 2,10; 10,17; 10,20; 15,5-7; 19,37, 24,52). Příběh Ježíše Krista je v Lukášově evangeliu spojen s kontextem židovských i světových dějin (Lk 1,2; 3,1-2).

Téma hostiny, které se často v textu opakuje je souhrnným pojmem pro spásu, kterou nám Ježíš nabízí (Lk 14,15-24; 15,23-24). Zdůraznění nezastupitelného místa modlitby v životě věřícího jako setkání s Bohem je ukázáno ve čtyřech chvalozpěvech: Mariin magnificat (Lk 1,46-55), Zachariášova děkovná modlitba (Lk 1,68-79), andělský a Simeonův chvalozpěv (Lk 2,14; 2,29-32). Z Lukášova evangelia můžeme také poznat Ježíšovu osobní modlitbu (Lk 3,21; 6,12; 9,29; 10,21; 18,1-8; 18,9-14; 21,36). Jako vzor všech modliteb uvádí modlitbu Otče náš (Lk 11,1-4). Mluví často také o Duchu sv. a jeho působení (Lk 1,35; 4,1; 4,14; 4,18; 5,17; 11,13; 12,12; 24,49).

Ježíš je vykreslen v Lukášově evangeliu jako vzor pro své učedníky.⁴³ Je jmenován mnoha christologickými tituly: Syn Boží (Lk 1,35; 3,22; 9,35; 23,46), Mesiáš (Lk 2,11; 2,26; 4,41; 9,20), Pán (Lk 7,13.19; 10,1.41), Syn Davidův (Lk 1,32.69; 18,38; 20,41), Syn člověka (Lk 5,24; 6,5; 6,22; 7,34), Spasitel – Zachránce (Lk 2,11), Svatý Boží (Lk 4,34), Král (Lk 19,38).

Už jsme výše konstatovali, že pisatel třetího evangelia musel být Řek, je to zřejmé i z řečtiny, jakou píše. Řečtina je v Lukášově evangeliu na velmi vysoké úrovni,⁴⁴ je považována za nejlepší ze všech evangelií Nového Zákona.⁴⁵ Proto musel mít autor už nějaké literární zkušenosti a vzdělání odpovídající úrovně řeckého gymnázia.⁴⁶

Podle stylu vyprávění můžeme poznat, že byl výborným vypravěčem, měl pozoruhodné vyjadřovací schopnosti a kladl důraz na dramatický spád děje.⁴⁷ Podařilo se mu tak vytvořit velmi čtivé a působivé dílo, což není způsobeno množstvím materiálu, které zpracoval, ale spíše jeho literární dovedností. Na rozdíl od Matouše

⁴³ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 564.

⁴⁴ Novozákonní knihy byly sepsány řecky, v tzv. koiné. Koiné není řečtina v pravém slova smyslu, je to nářečí ovlivněné jinými jazyky, které se používalo v době helénismu. (srov. G. I. VLKOVÁ, *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého*, str. 37.)

⁴⁵ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 101.

⁴⁶ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 111.

⁴⁷ P. FARKAŠ, *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, str. 16.

se vyhýbá dlouhým souborům Ježíšových řečí, jeho promluvy spojuje do menších celků.⁴⁸ Lukášovy řeči jsou spíše reflexí či výkladem událostí, kolem kterých jsou seskupeny (viz např. Lk 4,16-30; 14,7-24; 15,1-32). Typické pro Lukáše jsou také časté souhrny, kterými doplňuje své příběhy (Lk 1,80; 2,52; 4,15-15; 7,21-22; 8,1-3; 13,22; 19,47; 21,37). V těchto souhrnech zevšeobecňuje vyprávění a dává tak čtenáři čas a šanci lépe příběh pochopit. Část Lukášova evangelia (Lk 9,51-19,27) je psaná formou cestopisu, což také velmi přispělo k celkové atraktivitě vyprávění.⁴⁹

Lukášovo evangelium je co do obsahu nejrozsáhlejší ze všech evangelií Nového zákona. Tvoří ho 1151 veršů, které jsou rozděleny do 24 kapitol. Jak už jsme řekli výše, vlastní látky vložil do evangelia nejvíce ze synoptiků.

Lukášovo evangelium můžeme rozdělit do tří částí, kterým předchází prolog a úvod:

⁵⁰ Prolog (1,1-4) – popisuje důvod sepsání a věnování

Úvod (1,5-4,13) – obsahuje vyprávění o Ježíšově dětství, o vystoupení Jana Křtitele, Ježíšův křest, Ježíšův rodokmen a pokušení Páně

I. část Působení v Galileji (4,14 – 9,50)

II. část Na cestě do Jeruzaléma (9,51-19,27)

III. část V Jeruzalémě a okolí (19,28-24,53)

Lukášovu evangeliu patří mezi novozákonními knihami mimořádné místo. Lukáš vytvořil promyšlené literární dílo, ve kterém své vypravěčské umění i historickou zdatnost vědomě použil pro evangelizační a teologický záměr. Předložil Ježíšův příběh tak, že ho nově přeuvyprávěl pro církve jeho doby a Krista zvěstoval jako spasitele.⁵¹ Velkou zásluhou třetího evangelia je také to, jak se Ježíše podařilo přiblížit zbožnosti lidí. Od Lukáše (Lk i Sk) čerpáme inspirativní zprávy o narození Ježíše (Vánoce), jeho Nanebevzetí a Sestoupení Ducha svatého. Rovněž modlitby tzv. Lukášovská kantika jsou dodnes součástí denní modlitby církve.⁵²

⁴⁸ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 111.

⁴⁹ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 23.

⁵⁰ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 94.

⁵¹ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 564.

⁵² P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 40

2. LITERÁRNÍ DRUH PODOBENSTVÍ

2.1 CHARAKTERISTIKA

Se slovem podobenství se v českém jazyce můžeme v současnosti výhradně setkat při čtení Bible. V Novém zákoně jsou tak nazývány příběhy vyprávěné Ježíšem, který chce své učení vysvětlit pomocí obrazů ze života. Nebyl první, kdo tuto vyučovací metodu využíval. S podobenstvími se setkáváme ve Starém zákoně, podobenství při výkladu používali také rabíni (viz. níže), obdobu podobenství nacházíme u antických autorů. Ježíšem vyprávěná podobenství jsou však mistrným dílem, kterým i dnes musíme naslouchat, snažit se jim porozumět a nechat se jimi poučit.⁵³

Podobenství (řecky παραβολη) můžeme jednoduše definovat jako vyučovací metodu, které posluchače vzdělává ilustracemi, z nichž přijímají morální či duchovní pravdu. Řecké slovo παραβολη můžeme doslovně přeložit jako „položení vedle sebe.“⁵⁴ To velmi dobře charakterizuje podstatu slova podobenství. V podobenství jsou „vedle sebe položeny“ dvě věci: příběh z běžného života lidí nebo z přírody, který je posluchačům dobře znám a duchovní pravda, která je díky tomuto porovnání pro posluchače srozumitelnější.⁵⁵

Novozákonní παραβολη navazuje na starozákonní hebrejský výraz „mašal“. Tento výraz se vyskytuje v hebrejském Starém zákoně celkem 39krát a může mít více významů.⁵⁶ Termín „mašal“ může označovat různé druhy textů, jejímž je společný princip analogie, srovnání: např. podobenství, přirovnání, alegorie, bajka, přísloví, řeč apokalyptického zjevení, hádanka, krycí jméno, symbol, fingoaná postava, příklad, motiv, zdůvodnění, omluva, námitka, vtip.⁵⁷

Asi nejznámější podobenství ve Starém zákoně vypráví prorok Nátán o chudém člověku a jeho ovci (2 Sam 12,1-4) a moudrá žena z Tekoa o dvou bratrech

⁵³ Současný papež Benedikt XVI. krásně píše o podobenstvích: „Živé jádro Ježíšova zvěstování bezpochyby tvoří podobenství. Znovu a znovu se nás dotýkají, čerstvá a lidská, navzdory proměnam civilizací. Tady cítíme i z jazykového svérázu, jimž prosvítá aramejský text – blízkost k Ježíši, jak žil a jak učil, zcela bezprostředně. Ale zároveň jsme na tom stejně jako Ježíšovi současníci i sami jeho učedníci: musíme se ho znovu a znovu ptát, co nám každým jednotlivým podobenstvím chce říci (srv. Mk 4,10). Zápas o pravé porozumění podobenstvím se táhne celými církevními dějinami; i historicko-kritická exegeze se musela opakovaně sama opravovat a nemůže nám podat definitivní informace.“ (srov. J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 133.)

⁵⁴ srov. J. B. SOUČEK, *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, str. 193.

Výraz παραβολη znamená v původním znění jako postavení vedle sebe, srovnání, u synoptiků označení zvláštní, obrazné formy Ježíšova učení: podobenství, parabola, mašal.

⁵⁵ J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 5.

⁵⁶ L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 3.

⁵⁷ J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 134.

(2 Sam 14.5-7). Obě tato podobenství jsou vyprávěna králi Davidu, který díky nim přichází k poznání vlastních chyb a změny svých životních postojů. U těchto starozákonních podobenství můžeme sledovat podobnou stavbu jako u Ježíšových podobenství. Příběh je vyprávěn králi Davidovi tak, aby mu na začátku vyprávění neumožnil ztotožnit se s boháčem, který ukradl chudému ovci. Král nerozpozná sám souvislosti, odsoudí hanebné chování boháče a tím vlastně sebe. Po odhalení smyslu příběhu je konfrontován s vlastními chybami, kterých se dopustil. Hodnocení vyslovuje posluchač. Účinek podobenství by se minul cílem, pokud by došlo k prozrazení významu dříve. Davidovi nezbyvá jiné řešení, než souhlasit s přiznáním vlastní chyby při získání Bat-šeby. Podobně Ježíš ve svých podobenstvích užívá takové výrazové obraty, které zdůrazňují nutnost jedné volby a nesmyslnost opaku: např. Lk 7,36-46; 11,11; 11,33 apod.

Několik podobenství můžeme najít také ve starozákonních prorockých knihách (Iz 5,1-7; 11, 6-7; 45,9-13; Ez 17,1-24; Zach 13,7-9). Proroci také konají některé skutky, které jsou chápány jako podobenství (Iz 20,1-4; Jer 13,1-7; 18,1-5; 19,1-2.10-13). Obrazné řeči nacházíme také v apokalypsách (Ez; Da 4; Ezd).⁵⁸ Zaznívají také v žalmech (Ž 1; 80,9-16). Někteří exegeté dokonce považují za podobenství celou knihu Jonáš.⁵⁹

Podobenství využívali při kázání a při výkladu Písma také židovští rabíni.⁶⁰ Názory na kvalitu vyprávění podobenství u rabínů se různí. Někteří badatelé kladou rovnítko mezi podobenstvími Ježíše a rabínů. Podle nich jsou Ježíšovy příběhy typické příklady židovských hagad.⁶¹ Mnozí autoři říkají, že Ježíšova podobenství stojí obsahově výše než rabínská, někteří považují úroveň za podobnou až stejnou. Jisté je, že podobenství rabíni používali k osvětlení nějakého textu z Písma.⁶² Rabínská podobenství nesloužila jen k praktickému životu, ale také k výkladu rabínské teologie.⁶³ Ježíš dovedl umění podobenství k dokonalejší podobě, dal jim nový obsah, a tím je přizpůsobil účelu svého kázání. Snažil se nejen obrazně vysvětlit své učení, ale podobenství měla vést posluchače ke změně smýšlení a jednání.

⁵⁸ J.-J. VON ALLMEN, *Biblický slovník*, str. 192.

⁵⁹ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 450.

⁶⁰ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 5.

⁶¹ B. H. YOUNG, *The parables : Jewish tradition and Christian interpretation*, str. 7.

⁶² L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 8.

⁶³ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 6.

2.2 FUNKCE A STRUKTURA

Podobenství patří mezi starý literární druh. V Ježíšově době bylo vyprávění příběhů a historek pro poučení srovnáním běžné. Ježíš na tuto tradici izraelského národa navázal a tuto vyučovací metodu si oblíbil také pro svoji úspěšnost mezi posluchači. Ježíš měl zájem na tom, aby lidé dobře porozuměli jeho hlásání o Božím království, a aby se mohlo stát skutečností v jejich životě.⁶⁴ Situace, příběhy a věci, které používal v podobenstvích, byly obyčejnému člověku té doby známé a blízké.

V některých podobenstvích ale můžeme nalézt nepravděpodobné události či neuvěřitelné paradoxy. Měly za úkol posluchače upoutat a donutit je k úvaze nad neobvyklou kompozicí textu a přimět je k reakci na Ježíše. Měli je dovést k rozhodnutí, zda Ježíši a jeho zvěsti uvěří, nebo poselství obsažené v podobenství odmítnou.⁶⁵

Ježíš však nechtěl příběhy v podobenstvích předat pouze soubor pravd, jimž je potřeba se naučit nazpaměť. Užíváním stylových prostředků, které byly dobře známé, chtěl své posluchače získat pro pravou dimenzi života.⁶⁶ Záleželo jen na lidech, zda byli ochotni se nechat příběhem oslovit.

Při pozorném čtení novozákonních podobenství si můžeme všimnout, že jejich stavba podléhá určitým zákonitostem. Můžeme také obdivovat úspornost, s jakou jsou podobenství vyprávěna. Při čtení podobenství si všimneme, že podobenství dokáží několika slovy a na velmi malém prostoru objasnit složité poselství Ježíšova učení, jasně a přitom poutavě.⁶⁷

Ježíšovo publikum bylo přitom velmi různorodé, ale on dokázal svými příběhy smazat hranice mezi třídami. Dokáže oslovit lidi bez vzdělání i učence, staré i mladé, bohaté i chudé. Podobenství zaměřuje na srdce a představivost, a tím zasahuje lidi všech úrovní.⁶⁸

Ježíš se vyhýbal při formulování podobenství zbytečným detailům, aby posluchače neodváděl od hlavní myšlenky. Pokud se někde podrobnosti uváděly,

⁶⁴ „V mnoha takových podobenstvích k nim mluvil, tak jak mohli rozumět. Bez podobenství k nim nemluvil, ale v soukromí svým učedníkům všechno vykládal.“ Mk 4,33-34. „A řekl jim: „Přichází snad světlo, aby bylo dáno pod nádobu nebo pod postel, a ne na svícen?“ Mk 4,21.

⁶⁵ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 783.

⁶⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 12.

⁶⁷ J. SOKOL, *Člověk a svět očima Bible*, str. 63.

⁶⁸ B. H. YOUNG, *The parables: Jewish tradition and Christian interpretation*, str. 8.

jedná se pravděpodobně o pozdější přídavky.⁶⁹

Celek je vytvořen v podobenství ze dvou složek. Je to složka obrazná a věcná. Pro správné pochopení podobenství musíme nalézt srovnávací bod (*tertium comparationis*), který tyto dvě složky spojuje.⁷⁰

Podobenství byla srozumitelná nejen jeho současníkům, ale význam příběhů vyprávěných Ježíšem může bez větších potíží pochopit i současný člověk. Najdou se jistě určité souvislosti a situace, se kterými se dnes nemůžeme setkat, a proto je chápeme jenom zprostředkovaně. Například jen těžko bude dnešní moderní člověk žijící ve městě chápat význam některých termínů souvisejících ze zemědělství. A i když jim bude rozumět, nikdy nemůže poznat např. pocity chudého pastýře zoufale hledajícího ztracenou ovci, kterou pečlivě chová od jejího narození, a na které může záviset živobytí jeho rodiny.

V podobenstvích se však také dozvídáme množství podrobností o životě v Galilei před dvěma tisíci lety. Můžeme zde blíže poznat práci v zemědělství – setí (Lk 8,4-8), sklizeň (Lk 12,16-21); dozvíme se o zvyklostech pastýřů (Lk 15,1-7), vinařů (Lk 20,9-19), rybářů (Mt 13,47-50), kupců, stavitelů (Lk 6,47-49), ale také pravidla při různých životních situacích – svatba (Mt 25,1-13), hostina (Lk 14,15-24), dědictví (Lk 15,11-32), vedení účtů v hospodářství (Lk 16,1-9) apod.

2.3 VÝKLAD

Je nutné říci, že bibličtí badatelé se na jednotné přesné definici literárního druhu podobenství nedokázali shodnout a diskuze o správné pochopení podobenství a jejich výkladu prochází celými církevními dějinami. Existují rozdílné přístupy k této problematice, která za posledních sto let prošla zajímavým vývojem a ani současná historicko-kritická exegeze nedokáže poskytnout definitivní informace a musela několikrát sama sebe opravovat.⁷¹ Největším zdrojem sporů byla role alegorie⁷² v novozákonních podobenstvích a při jejich výkladu.

Přes svou jednoduchost nám však smysl podobenství může zůstat skrytý a je potřeba výkladu či aktualizace. Ježíš některá podobenství vykládal sám

⁶⁹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 9.

⁷⁰ tamtéž str. 9.

⁷¹ J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 133.

⁷² Slovo alegorie znamená vyjádření tající v sobě jiný smysl nebo vyjádření myšlenky obrazem. (srov. L. Klimeš, *Slovník cizích slov*, str. 15.)

(Mt 13,18-23; 36-43; 47-50).

Důvod, proč vlastně Ježíš mluvil v podobenstvích, rozděluje odborníky na dvě skupiny.⁷³ Podle jedné skupiny podobenství slouží názornosti a jejich význam není těžké pochopit. Druhá skupina novozákonních badatelů se opírá o slova Ježíše, kterými vysvětluje podobenství o rozsévači. Ježíš říká v soukromí svým učedníkům: „Vám je dáno znát tajemství Božího království; ale těm, kdo jsou vně, je to všechno hádankou.“ (Mk 4,11). Podle tohoto citátu je možné se domnívat, že Ježíš nechtěl, aby posluchači jeho slova chápali. Rozbor tohoto problému není jednoznačný, i když se jím zabývali mnozí biblisté.⁷⁴

Často v historii výkladu se podobenství vykládalo jako alegorie, které „chápe každé obrazné vyprávění jako kryptogram a hledá proto jeho skrytý smysl.“⁷⁵ Např. v podobenství o deseti pannách (Mt 25,1-13) chápeme zmínku o oleji jako součást dramatického prvku příběhu. Pokud bychom tento příběh vykládali alegoricky, chápali bychom olej jako zástupný termín pro víru nebo dobrý skutek. A tak často v historii výkladu převažovaly tendence hledat za každým drobným detailem v podobenství skrytý význam, který je potřeba pomocí alegorie objasnit. Mohlo se tak stát, že se pomocí alegorie obhájovaly pravdy, které v textu vůbec nebyly obsaženy a nezapadaly do původního kontextu. Hlavní poselství pak zůstalo neobjasněné.⁷⁶

V novodobých dějinách nemůžeme přehlédnout významné dílo kritického exegety Adolfa Jülichera *Ježíšova podobenství* (Die Gleichnisreden Jesu, 1899). Tento německý biblista je považován za zakladatele moderního výzkumu novozákonních podobenství. Velmi razantně odmítl do té doby běžný výklad podobenství, který používal alegorii. Tvrdil, že v Ježíšových podobenstvích původně nebyly žádné alegorické prvky, ty které tam jsou prosadila prvotní církev. Od odstranění těchto alegorických prvků si sliboval odhalení původního smyslu Ježíšových podobenství. Podle Jülichera bylo nutno se soustředit pouze na základní jednu myšlenku (*tertium comparationis*), která z podobenství vyplývá,⁷⁷ alegorické příměsí je nutno zamítnout. Tvrdil, že nalezením tohoto srovnávacího bodu, který existuje mezi obrazem a věcí samou, můžeme podobenství plně pochopit.⁷⁸

⁷³ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 37.

⁷⁴ Podrobnější zpracování tohoto tématu lze najít např. u J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 37 nebo J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 784.

⁷⁵ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 8.

⁷⁶ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 783.

⁷⁷ L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 4.

⁷⁸ J. GNILKA, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, str. 80.

Také navrhl rozdělení podobenství do tří druhů:

1. podobenství v užším smyslu,
2. parabolu v užším smyslu,
3. příkladové vyprávění.⁷⁹

Toto členění se používá s malými obměnami dodnes. Jülicher rovněž vypracoval definici pro podobenství. Podle této definice je podobenství „řečová figura, v níž má být účinek nějaké věty (myšlenky) zajištěn připojením podobné věty, která patří do jiné oblasti a je si jista svým účinkem.“⁸⁰

Adolfu Jülicheru nelze upřít velký posun v bádání o novozákonních podobenstvích, ale jeho teze byly korigovány jeho nástupci. Jeho interpretace byla kritizována i proto, že chápal podobenství podobně jako Aristoteles. Zařadil Ježíšovo podobenství mezi argumentativní řeči, které jsou chápány jako dokazovací prostředek. Ježíši však šlo o víc než jen o argumentaci proti pochybnostem či obohacení posluchačů.⁸¹ Poselství podobenství zúžil pouze na morální poučky, což pozdější badatelé odmítli.⁸² I když ne všechny Jülicherovi závěry byly správné, většina vědeckých prací vydaných k tématu podobenství ve 20. století od různých autorů téměř vždy vyjadřovaly nějaká stanoviska k jeho dílu. To svědčí o důležitosti tohoto badatele.

Biblista Joachim Jeremias sice navazoval svou prací (Joachim Jeremias, *Die Gleichnisse Jesu*) na Adolfa Jülichera, ale hledal vlastní přístup k podobenstvím. Souhlasil s oddělením alegorie od podobenství, zdůraznil však, že každé podobenství má své vlastní východisko, svou vlastní výpověď. Ve svém bádání se snažil o nalezení původního smyslu Ježíšových slov, která byla podle něho historií zkreslena.⁸³ Toho původního významu podle Jeremiáše dosáhneme rekonstrukcí historické situace, ve které bylo původně podobenství vysloveno.

Zcela opačný názor na vztah podobenství a alegorie zastával C. L. Blomberg. Ten hájil zase opačnou tezi, v níž tvrdil, že podobenství je alegorie a všechny detaily v příběhu podobenství mají nějaký duchovní význam, který je pro čtenáře závazný.⁸⁴

⁷⁹ L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 4.

⁸⁰ tamtéž str. 4.

⁸¹ J. GNILKA, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, str. 81.

⁸² J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 783.

⁸³ J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 135.

⁸⁴ L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 6.

2.4 DEFINICE A ROZDĚLENÍ

Množství rozmanitých pozic a přístupů k problematice novozákonních podobenství, ale i rozdíly v názoru na definici podobenství, vedlo i k nejednotě v určení jejich počtu v Novém zákoně.

Biblisté se shodují na tom, že v Janově evangeliu se podobenství typická pro synoptická evangelia nevyskytují. U synoptiků rozlišují 53 podobenství (Adolf Jülicher), 40 (Joachim Jeremias), 35 (V. Fusco). Český biblista Jindřich Mánek jich uvádí 40. Arland J. Hultgren rozlišuje 38 podobenství.⁸⁵ Vychází přitom ze své definice podobenství, která je současnými exegety kladně přijímána pro svou schopnost pokrýt různé typy podobenství v evangeliích. Jeho definice zní: „Podobenství je literární figura, ve kterém jsou srovnání vytvořena mezi Božím královstvím, Božím jednáním nebo očekáváními a něčím v tomto světě skutečným nebo neskutečným.“⁸⁶

S rozmanitostí definic podobenství souvisí i nejednota biblistů v názoru na jejich rozdělení do skupin. Podobné rozdělení jako Jülicher (viz výše) uvádí Jindřich Mánek (Ježíšova podobenství).⁸⁷ Mezi tzv. *vlastní podobenství* jsou zařazena ta, která představují obraz, který posluchači dobře znají z běžného života, se kterým se mohou setkat každý den a s jejich principem musí každý souhlasit. Mezi takové běžné věci patří např. hledání ztracené ovce (Lk 15,4-5), setí hořčičného semene na pole (Mk 4,31-32) nebo vkládání kvasu do mouky (Mt 13,33).

Parabola je naopak charakteristická tím, že příběh v ní vyprávěný nemusí být historicky pravdivý, často jsou to volně vytvořené historky s velmi nepravděpodobným obsahem. Typický začátek paraboly je : „Jeden člověk měl dva syny.“ (Lk 15,11) nebo „V jednom městě byl soudce, Boha se nebál, na lidi nedal.“ (Lk 18,2) apod. Svým poutavým a přitažlivým vyprávěním zabraňuje posluchačům ve vznášení připomínek.

Některá podobenství můžeme zařadit mezi tzv. *příkladová vyprávění*, která jsou podobná parabole. Jsou to tedy volně vytvořené historky, které mají sloužit jako příklad.⁸⁸ Příkladové podobenství je např. podobenství o milosrdném Samařanu (Lk 16,19-31), o boháči a Lazarovi (Lk 16,19-31) nebo o farizeu a celníkovi (Lk 18,9-14).

Mánek do svého rozdělení uvádí mezi podobenství také alegorii. Hned však také vysvětluje složitou problematiku spojenou s alegorickým výkladem,

⁸⁵ srov. tamtéž, str. 8.

⁸⁶ A. J. HULTGREN, *The Parables of Jesus: A Commentary*, str. 3.

⁸⁷ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 6.

⁸⁸ Parabola využívá při srovnání analogii. (srov. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 7.)

kterou jsem se pokusil nastínit výše.

Podobenství můžeme nalézt také v apokryfní knize Tomášovo evangelium.⁸⁹ Jako srovnávací mimobiblický materiál bývá exegety často využíváno. Můžeme v něm nalézt celkem 11 podobenství, některá jsou blízká synoptické tradici.⁹⁰

2.5 BOŽÍ KRÁLOVSTVÍ V PODOBENSTVÍCH

Boží království je hlavním tématem Ježíšova hlásání a stojí ve středu evangelíí.⁹¹ Mnohými podobenstvími chtěl tak naznačit něco o jeho charakteru, růstu, obětech, k nimž vyzývá, atd.⁹² Některá taková podobenství začínají známou větou: „S nebeským královstvím je to jako...“ (viz např. Lk 13,18-21). V některých podobenstvích se však výraz „Boží království“ přímo nevyskytuje, ale jejich obsah na hodnoty a vlastnosti Božího království odkazuje.

Chápání Božího království bylo přirozeně ovlivněno způsobem výkladu těchto podobenství. Nadpřirozený příchod Božího království v blízké budoucnosti, který bude doprovázen katastrofami očekávají teologové tzv. „eschatologie krize“ (A. Schweizer). Např. v podobenství o kvasu (Mt 13,33) si všímají rychlého růstu kvasu, což má být důkaz náhlého příchodu Božího království.⁹³

C. H. Dodd patří mezi teology tzv. „realizované eschatologie“. Tvrdí, že Boží království nastalo Ježíšovým příchodem a službou. Všechny výroky a podobenství o Božím království je nutno vztahovat na přítomnost. Pro Ježíše není charakteristická obrazná apokalyptická řeč, proto je nutno symbolický výklad.⁹⁴

Oba tyto směry výkladu jsou jednostranné a nevyjadřují úplnost Ježíšova učení, protože neodpovídají nesporným prvkům budoucí naděje.

⁸⁹ Evangelium podle Tomáše je starověká sbírka Ježíšových výroků. Spis, jehož existence se předpokládala, byl nalezen roku 1945. Neobsahuje žádná vyprávění či příběhy, je to kniha výroků připisovaných Ježíši. Patří k tajemným knihám gnostických sekt, byla sepsána v pozdní formě egyptského jazyka, v tzv. koptštině. Ve vztahu k synoptickým evangeliím obsahuje řadu podobností či rozdílností, které jsou pro současné biblisty ceněné. (srov. M. MEYER, *Evangelium svatého Tomáše. Skryté výroky Ježíše* nebo P. POKORNÝ, *Tomášovo evangelium překlad s výkladem*.)

⁹⁰ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 22.

⁹¹ J. GNILKA, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, str. 77.

⁹² J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 784.

⁹³ tamtéž str. 784.

⁹⁴ J. GNILKA, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, str. 18.

3. VÝKLAD TEXTU Lk 15,1-32

3.1 KONTEXT Lk 15,1-32

15. kapitola Lukášova evangelia je zařazena v části, která bývá nazývána Cesta do Jeruzaléma (Lk 9,51-19,27). Bezprostředně před 15. kap. se nachází perikopa výrok o soli (Lk 14,34-35). V kapitole následující (16. kap.) se téma evangelia obrací k majetku v podobenství o nepoctivém správci (Lk 16,1-9).

3.1.1 PODOBENSTVÍ V LUKÁŠOVĚ EVANGELIU

Podobenství mají v Lukášově evangeliu mimořádný význam, jsou vložena do středu evangelia tak, „aby bylo zřejmé, že jsou klíčem k pochopení Ježíšova příběhu.“⁹⁵

Lukášovo evangelium je charakteristické tím, že obsahuje několik podobenství, která v ostatních evangeliích nenajdeme. Patří mezi ně podobenství o dvou dlužnících (Lk 7,41-43), o milosrdném Samaritánu (10,30-37), o prosícím příteli (11,5-8), o poštilém boháči (12,16-21), o neplodném fíkovníku (13,6-9), o stavbě věže (14,28-30), o králi, který má vést válku (14,31-33), o velké hostině (14,16-24), o ztracené minci (15,8-10), o ztraceném synovi (15,11-32), o nespravedlivém správci (16,1-8), o boháči a chudém Lazarovi (16,19-31), o služebníkovi (17,7-10), o soudci a vdově (18,1-8), o farizeovi a celníkovi (18,9-14), o hřivnách (19,12-27).

Z dřívějšího pojednání víme, že v dějinách výkladu podobenství se často projevovaly alegorizující tendence. Lukášovo evangelium je označováno biblisty jako evangelium, které má nejmenší sklon k alegorii podobenství ve stavbě i ve výkladu.⁹⁶

3.1.2 FARIZEOVÉ A ZÁKONÍCI

V 15. kapitole Lukáš rozvíjí teologii o ztraceném a nalezeném. Ježíš reaguje na reptání farizeů a učitelů Zákona, které Ježíšovo působení dráždilo a neustále měli snahu se k jeho učení a chování negativně vymezovat a podrobovat ho kritice (srov. Lk 5,21; 5,30; 6,2; 7,39; 11,38; 14,2; 15,2; 16,14; 20,2; 20,20).

Ježíše často farizeové a zákoníci doprovázeli na jeho cestách a pozorně naslouchali.

⁹⁵ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 109.

⁹⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 149.

Tito „horlivci“ poslouchali Ježíše ne proto, aby se nechali jeho učením ovlivnit a změnili své chování, ale hledali na něm chyby a nesrovnalosti s židovským učením.

Kdo byli tito farizeové a zákoníci, kteří jsou v evangeliích tak často uváděni jako ti, kteří vedli s Ježíšem spory? Farizeové byli spolu se saduceji, esény a zelóty jednou z náboženských skupin Ježíšovy doby.⁹⁷ Byli to židovští učitelé, kteří se snažili zvládnout text i učení zákona do všech detailů. V Novém zákoně se slovo farizej (Φαρισαίος) vyskytuje celkem 98krát.⁹⁸ Poprvé jsou nazváni jménem farizeové⁹⁹ za hasmonejského velekněze Jonatána (160-143 před Kr.).¹⁰⁰ Vznikli jako reakce na bezbožný život Hasmonejců.

Základem učení farizeů je přesvědčení, že dodržování Tóry (Mojžíšova zákona) je povinností jak jednotlivce, tak celého národa. Usilovali o jeho dodržování se všemi podrobnostmi, které se tradovaly ze strany otců. Učení obsažené v Tóře se může přizpůsobit podle měnících se historických podmínek a je z ní možné odvodit Boží vůli pro současnou situaci. Takovou aktualizaci prováděli ti, kteří prošli speciálním studiem.¹⁰¹ Většinové rozhodnutí farizeů se pak stalo závazným pro všechny, vzniká jakási ústní Tóra.¹⁰²

Tato náboženská skupina také důsledně trvala na existenci jediného svatého Boha a dbala na to, aby si Židé uvědomovali, že jsou jeho vyvolený národ, pro který má Tóra naprostou autoritu. Na základě studia Zákona určili 613 předpisů, 365 zákazů a 248 příkazů, které byly hierarchicky seřazeny.¹⁰³ Přehnané lpění na dodržování Zákona vedlo k tomu, že se stalo neúnosným břemenem pro lid. Ježíš kritizoval nejen jejich přehnané nároky (Mt 23,13), ale vadila mu také pýcha a nadřazenost, s jakou farizeové vystupovali, a která pramenila ze znalosti Písma a dodržování Zákona. Farizeje vedlo striktní dodržování zákonné čistoty k pohrdavému vztahu vůči prostému venkovskému lidu, od kterého si udržovali odstup.

Pro farizeismus je typický důraz na etiku, především na kladný vztah k bliženecké lásce. Farizeové věřili v existenci andělů a duchů, očekávali příchod Mesiáše. Na rozdíl

⁹⁷ M. RYŠKOVÁ A KOLEKTIV, *Stručný úvod do Písma svatého. Nový zákon*, str. 10.

⁹⁸ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 149.

⁹⁹ „Název farizeové se odvozuje od hebrejského pojmu perušim, což znamená oddělenost, odloučenost, která byla pokládána za zvláštní ctnost a sílu zbožného a spravedlivého, a jež jako prostředek a sebekázeň i zevnější forma svatosti mu měla zabezpečit čistotu mravní a obřadní (kultickou).“
srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 169.

¹⁰⁰ K. SCHUBERT, *Bible a dějiny*, str. 65.

¹⁰¹ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 246.

¹⁰² K. SCHUBERT, *Bible a dějiny*, str. 69.

¹⁰³ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 246.

od saduceů věřili v posmrtný život. Velkou oblibu u lidu si získali svými nekompromisními postoji vůči vlivům z ciziny.¹⁰⁴ V běžném životě to znamenalo především odmítání jakékoli spolupráce s Římany. Na rozdíl od zelotů však neusilovali o násilný boj při osvobození národa od římské nadvlády.

I přesto, že v učení farizeů a Ježíše můžeme nalézt několik podobných znaků,¹⁰⁵ konflikty mezi nimi byly časté. Hlavním důvodem byl odlišný pohled na pojetí Zákona. Evangelijní texty o sporech mezi farizeji a Ježíšem však mohou být ovlivněny diskuzí mezi prvotní církví a touto židovskou skupinou, která byla po zkáze Jeruzaléma v roce 70 vůdčí silou judaismu.¹⁰⁶

Nový zákon však uvádí i příklady vstřícných farizeů, kteří dokázali odložit své pokrytectví a pýchu a nechali se od Ježíše poučit. Byl to např. Nikodém (Jn 3,1-22; 7,50-51; 19,39) nebo Gamaliel (Sk 5,34-38).

Do stejného tábora jako farizeové patřili také tzv. zákoníci – učitelé zákona (γραμματεις).¹⁰⁷ Pocházeli z řad farizeů i saduceů.¹⁰⁸ Také oni kladli důraz na dodržování Zákona, byli odborníky ve znalosti Tóry, kterou měli za povinnost obhajovat. To bylo důležité především v helénském období, kdy bylo nutné udržet věrnost Zákonu.¹⁰⁹

Jejich hlavní význam však spočíval ve vyučování. Obvykle kolem sebe shromáždili žáky, od kterých se očekávalo, že se Zákonu dokonale vyučí a poté ho budou předávat dál. Kolem významných učitelů zákona vznikaly školy – např. Hillelova, Šamajova, Gamalielova. Neméně důležitá funkce však byla úloha soudcovská. Zákoníci vykonávali právo jako soudcové v Sanhedrinu (Mt 16,21; Lk 22,66; Sk 4,5).¹¹⁰

Za prvního učitele Zákona je považován Ezdráš (Neh 8,9; Ezd 7,11). Uznání ve společnosti získali pravděpodobně v době po návratu z babylonského zajetí.¹¹¹ Jejich význam vzrostl po dobytí Jeruzaléma Římany roku 70 po Kristu, kdy bylo důležité uchovat v písemné podobě ústně tradovaný Zákon.

¹⁰⁴ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 53.

¹⁰⁵ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 150.

¹⁰⁶ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 53.

¹⁰⁷ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, str. 154.

¹⁰⁸ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 1278.

¹⁰⁹ M. RYŠKOVÁ A KOLEKTIV, *Stručný úvod do Písma svatého. Nový zákon*, str. 11.

¹¹⁰ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 1127.

¹¹¹ tamtéž, str. 1126.

3.1.3 HOSTINA

V Lk 15,1-32 se několikrát opakuje téma hostiny. Ježíš stoloval s hříšníky, na počest návratu ztraceného syna mu jeho otec uspořádal hostinu z radosti nad jeho návratem.

Biblické chápání hostiny mělo v životě semitských národů velký význam. Vyjadřovalo pravé společenství mezi Bohem a lidmi a mezi lidmi navzájem. Jídlo nebylo pouhým nasycením. Společnou hostinou se posilovalo vzájemné porozumění a jednota, ztrácí se nepřátelství a uzavřenost, posiluje se lidské bratrství.¹¹²

Hostiny v Ježíšově době měly svůj typický řád a pravidla. Pravidla se např. vztahovala na způsob pozvání na hostinu, musel se dodržovat zasedací pořádek kolem tabule, důležitá byla modlitba a hygiena před jídlem.¹¹³ Zásadní byly také předpisy, které určovaly čistotu či nečistotu jídla (Lv 11; Dt 14,3-21; Dn 1,8; Sk 10,14).¹¹⁴

Nový zákon vypovídá, že Ježíšova účast na hostinách byla poměrně častá. Účastní se svatební slavnosti v Káně Galilejské (Jn 2,1-11), pojedl u obráceného celníka Matouše (Mt 9,10). Při jídle ho také zastihla žena – hříšnice (Lk 7,36-50) a namazala mu nohy vzácným olejem. V Jerichu se účastní bohaté hostiny v domě Zacheově (Lk 19,6), Lazar a jeho sestry mu připravují prostou večeři v Bethanii (Jn 12,2). Po velikonocích stoluje se dvěma učedníky v Emauzích (Lk 24,30-33).

Téma hostiny se objevuje také v jeho podobenstvích, např. podobenství o pozvání k hostině (Lk 14,16-24) nebo o ztraceném synu (Lk 15,23). Pravidla, která platí u stolování, a která byla všeobecně známá, Ježíš využívá jako příklad ve svém kázání (Lk 14,8). Nejdůležitější hostina, které se účastní je poslední večeře (Lk 22,14-20; Mk 14,17-21; Mt 26,26-29).

3.1.4 CELNÍCI A HŘÍŠNÍCI

Ježíšovo chování vyvolávalo odpor u farizeů a zákoníků, kteří ho na jeho cestách sledovali. Tentokrát se jim nelíbilo, že se Ježíš stýká s hříšníky, že jí s nimi dokonce u jednoho stolu (Lk 15,2). Vždyť jak jsem již dříve řekl, společné stolování mělo v Ježíšově době velký symbolický význam. Nebylo to jen biologické nasycení, setkání u stolu bylo výrazem „smíření, přátelství a dobrého společenství.“¹¹⁵ Společné jídlo

¹¹² A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 297.

¹¹³ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 438.

¹¹⁴ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 297.

¹¹⁵ Srov. J. SOKOL, *Člověk a svět očima Bible*, str. 67.

podle farizeů také znamenalo, že Ježíš souhlasí s nemorálním a uvolněným chováním celníků a hříšníků, a tím se účastní na jejich hříchu.¹¹⁶

Mezi hříšníky byli v židovském prostředí zařazováni lidé, kteří nedodržovali Zákon a žili nemravně nebo také ti, kdo zastávali nečestná povolání: např. celníci, výběřčí daní, pastýři, koželuzi, potulní obchodníci.¹¹⁷ Hříšníci spoléhali na sebe, své schopnosti, případně na své bohatství. Obecně neměli správný vztah k Zákonu, a tím k Bohu a byli ochotni spojit se s protibožskými silami.

Ježíš byl napadán za příliš velkou vstřícnost k těmto lidem. Dokonce mu nedělalo problém zasednout s takovými „vyvrheli společnosti“ k jednomu stolu. Zákoníci naopak svým žákům zakazovali usednout ke stolu s lidmi neznalými zákona, protože by to ohrozilo jejich náboženskou čistotu a to ani tehdy, aby jim vysvětlili Tóru.¹¹⁸

Není však divu, že se farizeové pohoršovali. Vždyť být celníkem, znamenalo vybírat daně a poplatky pro nenáviděnou Římskou říši. Celníci byli vlastně římskými kolaboranty, kteří mohli při výběru peněz používat nekalé metody.¹¹⁹ Tím, že pracovali pro pohany zapírali svou víru. Takové chování jistě bylo mezi lidmi ve velkém opovržení a slušný Žid se s nimi nesetkával. Výběřčí cla byli většinou bohatí lidé, žili však v izolaci a nenávisti od ostatních lidí. Ježíš se však s nimi nestýkal proto, aby získal jejich přízeň. Věděl, že je nikdo nemá rád a chtěl tak ukázat, že zaslíbení Božího království platí i pro ně.¹²⁰

Hříšníci nebo také bezbožníci byli lidé, „kteří vědomě žili v rozporu se Zákonem, anebo se nepodrobovali farizejskému výkladu Zákona.“¹²¹

Celníci a hříšníci byla zkrátka společenská skupina, se kterou se žádný slušný člověk nestýká a nevyhledává jejich společnost. A myslím, že bych i já měl velký problém s konfrontací podobné situace. Pokud by se Ježíš místo návštěvy kostela scházel např. s pochybným nevěřícím podnikatelem či politikem v jeho velké rezidenci. Myslím, že bych reagoval velmi podobně jako farizeové. Ježíš však dokázal jednat bez předsudků a považoval za úkol svého poslání pozvat hříšníky do Božího království.

Stolování s hříšníky se účastnili i jeho žáci a učedníci (Mt 9,10). Tím je nejen učil k novému vztahu k této opovrhované skupině, ale vytvářel tak i společenství lidí

¹¹⁶ D. GOODING, *Lukášovo evangelium. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo*, str. 221.

¹¹⁷ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 169.

¹¹⁸ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.: 11,1-24,53*, str. 678.

¹¹⁹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 89.

¹²⁰ M. BIČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, str. 154.

¹²¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 227.

z opačných politických a sociálních táborů. K jednomu stolu tak zasedli „chudí rybáři“ vedle mužů spojených s podvratnými i povstaleckými kruhy, byli tam důsledně zbožní židé i ti, kdo byli spřízněni s místní kolaborující aristokracií.¹²² Ježíš tak chtěl ukázat své představy o novém společenství – Božím království, kde se všichni otevřou Evangeliumu a jeden druhému.

Podle učení farizeů nemůžou tito lidé od Boha nic čekat, pokud se nestanou „čistými“.¹²³ Jedině jako spravedlivý si může zasloužit uznání Židů a předstoupit před Boha.

Ježíš třemi podobenstvími v patnácté kapitole dává farizeům odpověď na jejich reptání a zároveň chce ukázat, jak velké je milosrdenství Boží k hříšníkům, jaká velká je radost Boha z obrácení člověka. Tři podobenství v patnácté kapitole Lukášova evangelia také ukazují, jak nepochopitelné jsou Boží činy, když se neodvrací od syna, který ho nemohl víc zklamat a padl na úplné morální dno. Otec ho přijímá bez trestu zpět do svého domu. Tato nabídka ke smíření je darem nebeského otce.¹²⁴

Při čtení dvou prvních příběhů si můžeme všimnout, že se „jedná o dokonalou dvojici s identickým tématem ztráty, nalezení a radosti“¹²⁵ a jsou odpovědi farizeům a zákoníkům, kteří odmítají Ježíšovu ochotu přijímat ztracené z Božího lidu.

Všechny tři podobenství v 15. kapitole mají velmi podobnou stavbu:

1. ztráta (ovce, mince, syn)
2. hledání a nalezení
3. radost z nálezů a oslava
4. srovnání s nebem – „právě tak bude v nebi větší radost“ (není u podobenství o ztraceném synu)

3.2 PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉ OVCI (15,4-7)

3.2.1 STRUKTURA TEXTU

Celý text podobenství o ztracené ovci je uveden v příloze č. 2. Toto podobenství můžeme rozdělit do čtyř částí, vlastní výklad bude proveden po jednotlivých verších.

¹²² Srov. M. BIČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, str. 153.

¹²³ Srov. J.- J. VON ALLMEN, *Biblický slovník*, str. 40, také A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 105.

¹²⁴ JAN PAVEL II., *Reconciliatio et poenitentia*, str. 18.

¹²⁵ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

Osnova:

1. ztráta ovce (Lk 15,4a) – pastýř ztrácí jednu ze svých sto ovcí
2. hledání, nalezení (Lk 15,4b-5) – hledání je úspěšné, ovce je nalezena
3. radost a oslava s přáteli (Lk 15,6) – s radostí nad nalezenou ovci se dělí s přáteli
4. srovnání s Nebem (Lk 15,7) – podobně je to v nebi

Pastýřství patřilo mezi náročné, ale časté povolání, které se traduje už od Ábela. V Palestině a okolních zemích se ovce chovaly hojně, protože zde byly pro pastýřství výborné podmínky.¹²⁶ Pastýři měli za úkol najít pro zvířata dobrou pastvu a vodu (Ž 23,2), ochránit je před nebezpečím. Být pastýřem patřilo mezi uznávané povolání, a proto je často ve Starém zákoně Bůh nazýván jako pastýř Izraele (Gn 49,24; Žl 23,1; 80,2).¹²⁷

Hledání ztracené ovce bylo pro pastýře nutností. Pokud ovci osobně vlastnil, byla to pro něj ztráta majetku a obživy. Pokud byl pastýř najat a pásal ovce pro jiného majitele, byl nucen ovci také najít. V případě ztráty musel věrohodně dokázat ztrátu ovce (Ex 22,12). Pokud tak neučinil, musel ztracenou ovci majiteli nahradit (Gn 31,39).¹²⁸

Podobenství o ztracené ovci můžeme nalézt mimo Lukáše také v Matoušově evangeliu (Mt 18,12-14). Srovnání textu Lukášovy verze podobenství a Matoušova vyprávění vidíme v následující tabulce:

¹²⁶ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 596.

¹²⁷ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 736.

¹²⁸ tamtéž str. 736.

<p>Lk 15,4-7 ⁴„Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne? ⁵Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, ⁶a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: „Radujte se se mnou, protože jsem našel ovcí, která se mi ztratila.“ ⁷Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.</p>	<p>Mt 18,12-14 ¹²Co myslíte? Má-li někdo sto ovcí a jedna z nich zbloudí, nenechá těch devadesát devět na horách a nejde hledat tu, která zbloudila? ¹³A podaří-li se mu ji nalézt, amen, pravím vám, bude se z ní radovat více než z těch devadesáti devíti, které nezabloudily. ¹⁴Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul jediný z těchto maličkých.</p>
---	--

Při synoptickém srovnání¹²⁹ Matoušovy a Lukášovy verze si můžeme všimnout těchto hlavních rozdílů: Matouš nemluví na rozdíl od Lukáše o „ztracené ovcí“, ale o „zbloudilé“; 99 ovcí nenechává „na pustém místě“, nýbrž „na horách“.¹³⁰ Matouš rovněž neuvádí motiv nesení na ramenech. Tento typický obraz z palestinského života najdeme pouze u Lukáše.¹³¹ V Lukášově textu se objevují další účastníci pastýřovy radosti, u Matouše radost prožívá sám.

Především jsou ale do smyslu Matoušova podobenství o ztracené ovcí zakomponovány problémy prvotní církve. Podobenství má pomoci určit normu chování věřících křesťanů ke zbloudilým ze správné cesty a dává pokyny k péči o nepatrné v křesťanském společenství.¹³² Tak, jako se Bůh stará o každého člověka, tak má mít

¹²⁹ Tzv. synoptické srovnání vychází z faktu, že první tři evangelia (Mt, Mk, Lk) mají na mnoha místech shodný obsah nebo dokonce shodné znění. To vedlo biblisty k tomu, že začali nazývat tyto tři evangelia jako synoptická, tj. „sousedná“. Seřazením synoptických evangelií do sloupců vedle sebe, se jednotlivé shody či rozdíly dají přehledně zkoumat. (srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, str. 51.)

¹³⁰ Někteří biblisté nabízejí lingvistické řešení rozdílu mezi zanecháním ovcí na horách nebo na pustém místě. Rozdíl mohl vzniknout v souvislosti s galilejskou nesnází při vyslovování některých aramejských hlásek (srov. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 85.)

¹³¹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 87.

¹³² J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 74.

i křesťanské společnosti starost a zájem o „zatoulané“. Bůh má starost, aby nezahynuli ani ti nejmenší a nejneopatrnější, protože právě oni mají před Bohem zvláštní postavení.¹³³

I přes viditelné rozdíly mezi verzí podobenství o ztracené ovci u Matouše a u Lukáše se většina biblistů přiklání k domněnce, že oba evangelisté používali stejnou pramennou předlohu.¹³⁴

Podobenství o pastýři a největší ztracené ovci je uvedeno také v apokryfním Tomášově evangeliu. Tato sbírka Ježíšových výroků pravděpodobně ze 3. stol. po Kr.¹³⁵ I když verze tohoto podobenství v Tomášově evangeliu je kratší než u Matouše a Lukáše, je to totéž podobenství, v němž se hlavní údaje shodují: sto ovcí, jedna ztracená, zanechání těch devadesáti devíti, hledání.¹³⁶ Výklady podobenství o ztracené největší ovci v Tomášově evangeliu se různí. Nevhodnější interpretací je ta, „která považuje největší ovci za ono božské Já, světlo v člověku, království v něm, kterého poznáním, poznáním své pravé identity, nalezením sebe samého, člověk dosahuje záchranu, spásu.“¹³⁷

V Lukášově evangeliu je podobenství o ztracené ovci zařazeno k dalším dvěma podobenstvím. V druhém podobenství o ztracené minci rozvíjí myšlenku Boží lásky a celá trilogie graduje v podobenství, které bývá tradičně nazýváno o marnotratném synu. Tato trojice podobenství má podobný námět a hlavně stejný cíl. Ježíš chce nejenom dát odpověď svým odpůrcům na jejich zaběhlý styl myšlení, ale ukazuje na velké a nepochopitelné Boží milosrdenství a Boží lásku ke všem ztraceným – hříšníkům. Podobenství o ztracené ovci patří mezi tzv. vlastní podobenství, tzn. že příběh v tomto vyprávění se v životě skutečně mohl odehrát (více v kap. 2.4)

3.2.2 VÝKLAD TEXTU

¹*Do jeho blízkosti přicházeli sami celníci a hříšníci, aby ho slyšeli. ²Farizeové a zákoníci mezi sebou reptali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“*

Verše 1 a 2 nastiňují celou situaci, která se velmi podobá textům: Povolání celníka

¹³³ P. MAREČEK, *Křesťanské společnosti v Matoušově evangeliu*, str. 130.

¹³⁴ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 680.

¹³⁵ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 21.

¹³⁶ viz příloha č.1.

¹³⁷ J. PAVELČÍK, „Podobenstvo o pastierovi a stratenej najvačšej ovci.“ *Mlékem a medem oplývající. Sborník katolických biblistů K. Skalickému k sedmdesátinám*, str. 73.

Leviho v Lk 5,27-32 a Ježíš a hříšnice v domě farizeově v Lk 7,36-50. Tyto verše jsou úvodem k celé patnácté kapitole. Ježíš se neštítí společnosti celníků a hříšníků, kteří ho vyhledávají pro jeho slovo, „jsou přesvědčeni, že jim má co říci, očekávají od něj útěchu a návod, jak dosáhnout smíření s Bohem.“¹³⁸ Farizeové se nad tím pohoršují. Lukáš tak upozorňuje na situaci, která byla typická a často se opakovala.

³ *Pověděl jim toto podobenství:*

Ježíš chce své kritiky přesvědčit účinnou zbraní – podobenstvím. Obrazným vyprávěním jim chce sdělit učení o Božím milosrdenství. Chce je dovést k přesvědčení, že Bůh se těší z každého hříšníka, který najde cestu zpět.

Aby podobenství bylo přístupné posluchačům, používá příklady ze života obyčejných lidí tehdejší Palestiny.¹³⁹

⁴ „*Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devětadesát na pustém místě a nejde za tou, která se mu ztratila, dokud ji nenalezne?*“

Podobenství začíná tzv. rétorickou otázkou. Tento prvek používá Lukáš i na jiných místech evangelia (Lk 14,28; 17,7) a mají za úkol podsunout čtenáři myšlenku, že by podobně jednali všichni.¹⁴⁰

Stádo sta ovcí patří mezi středně velká¹⁴¹ a ztráta jedné ovce se nám může jevit jako zanedbatelná. Každého pravděpodobně napadne otázka, zda je pro pastýře výhodné opustit devadesát devět ovcí, riskovat tak ještě větší ztrátu a jít hledat jednu zatoulanou ovci. Takové detaily však krátké podobenství není schopno řešit.¹⁴² Odpovědí na tuto otázku je několik, ani jedna z nich však není jistá. Pastýř mohl nechal stádo v péči hlídacího psa¹⁴³ nebo nebyl na pastvu ovcí sám a zanechal stádo svému kolegovi – pastýři.¹⁴⁴ Někteří exegeté si všimli zmínky čísla 99, což by ukazovalo na to, že ovce byly již spočítány a proto musely být na bezpečném místě v ovčinci. Žádná z těchto možností však nenachází dostatečný podklad v textu evangelia.¹⁴⁵ Vytrvalé úsilí pastýře můžeme vyčíst z toho, že hledá „dokud ji nenalezne.“

¹³⁸ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 678.

¹³⁹ J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 43.

¹⁴⁰ J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 71.

¹⁴¹ J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 43.

¹⁴² J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 72.

¹⁴³ J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 44.

¹⁴⁴ Protože se chovem ovcí často zabývala celá rodina. Je proto možné, že 99 ovcí mohlo být zanecháno v péči některého rodinného příslušníka. (srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 596.)

¹⁴⁵ P. MAREČEK, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, str. 122.

Je těžko rozlišit, zda pastýř začne hledat ze strachu z náhrady, kterou by musel uhradit majiteli stáda za ztracenou ovci nebo je nalezení ovce pro něho otázkou cti. Pastýř mohl uvažovat takto: „Ztratila se mi ovce, já jsem za ovce zodpovědný, musím ji najít.“ A proto udělá vše pro to, aby ztracenou ovci našel.

Hledání je spojeno také s rizikem. Vždyť je nutno prohledat strmé rokle a jámy, ovce mohla také uváznout v houštině či se zatoulala mezi balvany. Pokud předpokládáme, že pastýř ovce počítal, tak byl pravděpodobně už konec dne. Hledání tak mohl komplikovat přibližující se soumrak.

⁵ *Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena.*

Záchrana je úspěšná, investovaný čas a námaha se vyplatila, ztracená ovce je úspěšně nalezena. Poprvé se objevuje motiv radosti, který je charakteristický pro všechna tři podobenství patnácté kapitoly.

Pastýř zde jedná jako dobrý hospodář, ovci nebije ani nevyklučuje ze stáda. Naopak, musí svůj úkol dokončit a dopravit nalezenou ovci zpět do bezpečí. Ovce je vysílená strádáním a není schopna se sama vrátit. Proto ji pastýř bere na svá ramena a radostně ji nese domů, přivede ji zpět do stáda. Tato zmínka nám může připomenout obraz vzorného pastýře pečujícího o své stádo ve Starém zákoně, který je básnicky vyličen v Žalmu 23. Také v knize Ezechiel nacházíme dramatickou scénu, která popisuje vzor pastýře, který se stará o zvířata svého stáda, zachraňuje je, ztracené hledá a nalezené přináší zpět do stáda. Prorok Ezechiel přislubuje, že Bůh „ustanoví nad nimi jednoho pastýře, který je bude pást, Davida svého služebníka. Ten je bude pást a ten bude jejich pastýřem.“ (Ez 34, 23).¹⁴⁶

⁶ *a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: Radujte se se mnou, protože jsem našel ovci, která se mi ztratila.*

Po návratu se může radost nad nalezenou ovčí projevit naplno. Vždyť dokonalá radost je ta, kterou můžeme sdílet s druhým člověkem. Slovo radost v Lk 15,6 a Lk 15,9 je vyjádřeno řeckým CHARA tj. co blaží a strhuje k veselí; úplná bezstarostnost a zářící sdílnost.¹⁴⁷

V příběhu se tak objevují i další účastníci, přátelé a sousedé, kteří jak uvidíme hrají důležitou roli ve všech třech podobenstvích. Jejich role spočívá právě v ochotě účastnit

¹⁴⁶ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

¹⁴⁶ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, str. 773.

¹⁴⁷ tamtéž str. 773.

se na radosti nálezce, jehož stádo je návratem ztracené ovce znovu úplné.¹⁴⁸

⁷ *Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devětadevadesáti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.*

Do posledního verše tohoto podobenství Ježíš vkládá smysl celého vyprávění o ztracené ovci a dává tak ráznou odpověď „spravedlivým“ farizeům a zákoníkům, kteří Ježíši vytýkali jeho blízký kontakt s celníky a hříšníky. Pro Ježíšovy posluchače je to jistě překvapující a revoluční myšlenka. Obraz pastýře v podobenství je totožný s Ježíšovým jednáním, který s obrácenými hříšníky slaví už na zemi nebeskou hostinu. Tím dává najevo velikost radosti nad jedním obráceným hříšníkem. Radost pastýře je předobrazem radosti v nebi, tedy u Boha.¹⁴⁹

Vždyť jak by tito vyvrhelové, odpadlíci a kolaboranti mohli dát záminku k Boží radosti a upoutat víc pozornosti Boha, než ti, kteří dodržují zákon? Bůh jim dává šanci, očekává jejich obrácení, jde jim vstříc, hledá je. A radost nad jejich pokáním je větší, než nad spravedlivými, kteří Boží pomoc nepotřebují. Motiv radosti nad obráceným hříšníkem se znovu opakuje i v Lk 15,10.

3.2.3 SHRUTÍ

Metafora „ovce“, se kterou podobenství pracuje, je známá ze Starého zákona. Ovce v něm vyjadřují příslušníky Božího lidu Izraele (srov. např. 1 Kr 22,17; Iz 13,14; 40,11; 53,6; Jer 31,10; 50,6-7).¹⁵⁰

Lze předpokládat, že tou ztracenou – hledanou – nalezenou ovci myslel Ježíš celníky a hříšníky přicházející za ním, kterého však farizejové kritizují za přílišnou náklonnost k této opovrhované společenské třídě. Ježíš tak ukazuje na jednání Otce, kterému stojí za to podstoupit námahu a riziko hledání ztracené ovce – hledání hříšníka. Úkol však nekončí nalezením zbloudilého. Ten vysílen špatnou cestou není schopen dojít domů sám, proto mu Otec pomáhá – bere ho na ramena. Pomoc, kterou poskytuje není jakousi povinností, pomáhá radostně. Hříšník je v tomto podobenství vykreslen v naprosté pasivitě, nevyžaduje se od něj, ani neočekává žádná aktivita, ba ani souhlas se záchranou. Stačí se nechat od Pastýře nést.¹⁵¹

¹⁴⁸ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 684.

¹⁴⁹ tamtéž str. 682.

¹⁵⁰ P. MAREČEK, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, str. 122.

¹⁵¹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 87.

Obraz o Pastýři a hledané ovci nám může také připomenout některé další texty Starého zákona, především modlitby obsažené v žalmech. Modlíci se člověk může vyznávat i prosit: „Bloudím jako zatoulané jehně, hledej svého služebníka, vždyť jsem na tvá přikázání nezapomněl.“ (Žl 119,176) V dalším žalmu vystupuje Bůh jako dobrý Pastýř (Žl 23), který se raduje při nalezení každého znovunalezeného hříšníka.

I když v textu tohoto podobenství nenajdeme slovo láska, můžeme z textu vycítit atmosféru porozumění a milosrdenství.¹⁵² Téma radosti, která je typická pro Lukášovo evangelium je zdůrazněna i v tomto příběhu (Lk 15,7).

3.3 PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉ MINCI (Lk 15,8-10)

3.3.1 Struktura textu

Celý text podobenství o ztracené minci je uveden v příloze č. 2. Při pohledu na text je zřejmé, že může být rozdělen do čtyř částí. Výklad bude proveden po verších.

Osnova:

1. Ztráta mince (Lk 15,8a) – žena ztrácí minci (drachmu)
2. Hledání a nalezení (Lk 15,8b-9) – hledání je úspěšné
3. Radost z nálezů, oslava s přítelkyněmi (Lk 15,9) – radost může propuknout v plnosti
4. Srovnání s nebem (Lk 15,10) – radost v nebi je nad každým obráceným hříšníkem

Tento příběh tvoří spolu s předchozím podobenstvím o ztracené ovci dokonalou dvojici, která se zabývá stejným tématem.¹⁵³ Znovu se opakuje téma ztráty, nalezení a radosti.¹⁵⁴

Toto podobenství nás však vtahuje do ženského světa. Všechny hlavní role jsou zde obsazeny ženami: žena postrádající a hledající minci, přítelkyně, sousedky. Prostředí domácnosti, kde se podobenství odehrává, také navozuje atmosféru ženského světa.

Potvrzuje to zájem Ježíše o postavení ženy ve společnosti, který je v Lukášově

¹⁵² tamtéž str. 87.

¹⁵³ Podobná dvojpodobenství se v Lukášově evangeliu vyskytují častěji. Je to např. u podobenství o hořčičném zrně (Lk 13,18-19) a kvasu (Lk 13,20). Podobně je tomu u podobenství o staviteli věže (Lk 14,28-30) a králi jdoucím do boje (Lk 14,31-32). Podobenství jsou uváděna v dvojici proto, aby bylo zdůrazněno jejich poselství. (srov. P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu. (Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 3.)

¹⁵⁴ L. T. JOHNSON, „*Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

evangelium mimořádně zdůrazněn.¹⁵⁵ Je typické, že tam, kde použije jako příklad muže, zmíní vzápětí také ženu. Pro příklad můžeme uvést několik těchto míst, kde se snaží srovnat a vyvážit mužský a ženský „svět“. Např. Zachariáš a Alžběta (Lk 1,5-25), Simeon a Anna (Lk 2,22-38), farizeus Šimon a hříšnice (Lk 7,36-40), muž s hořčičným semenem a žena s kvasem (Lk 13,18-21), ženy u hrobu a učedníci jdoucí do Emauz (Lk 24,1-10; 24,13-31).¹⁵⁶

Ženy hrají důležitou roli také v některých podobenstvích. Je to např. podobenství o deseti družičkách (Mt 25,1-13), podobenství o kvasu (Lk 13,20-21), podobenství o soudci a vdově (Lk 18,1-8). Ježíš tak ukazuje, že se jeho poselství týká obou pohlaví, a že nabídka spásy se vztahuje rovnocenně pro muže i ženy.¹⁵⁷

I v tomto případě Lukáš uvádí po příběhu muže, který hledá ovci venku na pastvině, příběh ženy, která ztratila minci uvnitř domu. Podobenství o ztracené minci patří k vlastní látce Lukášova evangelia,¹⁵⁸ proto ho můžeme najít pouze ve třetím evangelium.

Podobně jako první podobenství 15. kapitoly se i podobenství o ztracené minci řadí mezi tzv. vlastní podobenství, která jsou charakteristická tím, že vyprávěné příběhy posluchači znají z běžného života (více v kap. 2.4).

3.3.2 VÝKLAD TEXTU

^{8a} *Nebo má-li některá žena deset stříbrných mincí a ztratí jednu z nich,*

Podobenství o ztracené minci začíná opět rétorickou otázkou. Ta je formulována tak promyšleně, že na ni posluchač nemůže neodpovědět kladně. Podle logické úvahy snad každý člověk, pokud se mu zakutálí mince, udělá všechno pro to, aby ji našel.¹⁵⁹ Argumentace Ježíše je velmi účinná, ale v podstatě jednoduchá. Jednou větou dostává své posluchače - odpůrce tam, kam chce. Musí souhlasit s jeho tvrzením, protože podobnou situaci, jakou ztráta mince je, zažili jistě na vlastní kůži a dokáží se vžít do role ženy.

Mince nebo také drachma¹⁶⁰ byl stříbrný peníz, který patřil mezi řeckou měnu a měl

¹⁵⁵ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 39.

¹⁵⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 168.

¹⁵⁷ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 1172.

¹⁵⁸ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, str. 38.

¹⁵⁹ P. G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 128.

¹⁶⁰ V českém překladu se slovo mince používá např. v překladu: *Nový zákon, Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, str. 241. Drachma se překládá např. v textu Jeruzalémské Bible: *Jeruzalémská Bible, Písmo svaté vydané jeruzalémskou biblickou školou*, 1. české vydání, str. 1813.

přibližně stejnou hodnotu jako římský denarius.¹⁶¹ Žádné další podrobnosti o této minci však říct nemůžeme.¹⁶² Ve srovnání s předchozím podobenstvím si však můžeme všimnout stupňování poměru: pastýř ztratil jednu ze sta, žena jednu z deseti. Ani pastýř ani žena si však neřekne: přišel jsem o jednu, ale mám dalších devadesát devět (devět). Reakce ženy bude tedy podobná jako pastýře – začne hledat ztracenou minci. Deset mincí představuje podobně jako předtím sto ovcí celek¹⁶³ nebo také úplnost.¹⁶⁴

V Ježíšově době si chudí lidé ukládali své peníze do hadrů, mezi šaty nebo je nosili s sebou.¹⁶⁵ Když žena ztrátu zjistí začne hledat.

^{8b} *což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde?*

Hledání ztraceného v tomto příběhu není spojeno s tak velkým nebezpečím a s tak velkým rizikem neúspěchu jako při hledání ztracené ovce. Akce se odehrává v domě, tedy v místě, které žena musí znát. Má sice ještě devět mincí, ale ty jdou v tuto chvíli stranou. Veškerá pozornost je soustředěna na hledání ztracené mince.

I když žena hledá ve známém prostředí, v jejím příbytku mnoho světla není. Okna v palestinských domech bývala co nejmenší. To proto, aby byl v létě ochráněn před horkem a v zimě před chladem. V přízemí bývala okna málokdy.¹⁶⁶ Musí proto rozsvítit lampu, aby prohledala i ty nejtemnější kouty a nic jí neuniklo. Mince má oválný tvar, proto se mohla zakutálet daleko. Koště nebo palmová větev¹⁶⁷ usnadní hledání tím, že ztracená mince při metení zazvoní o podlahu z udusané hlíny či kamene.¹⁶⁸ Na ztracené minci jí opravdu záleží, a tak hledá pečlivě a systematicky dokud ji nenajde. Úzkost ze ztráty pečlivě uchovávaného majetku můžeme vycítit z úkonů „rozsvícení lampy“ a „zametání podlahy.“¹⁶⁹

⁹ *A když ji nalezne, svolá své přítelkyně i sousedky a řekne: Radujte se se mnou, protože jsem našla peníz, který jsem ztratila.*

Opět je zdůrazněno téma radosti. I když se tentokrát jedná jenom o jednu desetinu

¹⁶¹ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 758.

¹⁶² Mince mohla být také součástí šperku, kterým si ženy zdobily hlavu. Takový šperk patřil do výbavy nevěsty. (srov. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 169.)

¹⁶³ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 683.

¹⁶⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

¹⁶⁵ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 136.

¹⁶⁶ J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 44.

¹⁶⁷ J. D. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, str. 188

¹⁶⁸ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 683.

¹⁶⁹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 169.

¹⁷⁰ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

celku, opět to stojí za to podělit se o svou radost se svými blízkými a nálezu oslavit. „Čím větší byla bolest ze ztráty jejího malého pokladu a usilovnější hledání, tím je nyní větší její radost.“¹⁷⁰ A proto úspěšná a šťastně hledající žena svolává podobně jako pastýř ve verši 6 své přítelkyně a sousedky, aby se s nimi podělila o svou radost z nalezené mince. V textu je uvedeno, že se radují právě z jedné nalezené mince. Tedy ne proto, že je má zase všechny pohromadě, ale pozornost je soustředěna opět na tu ztracenou minci. To však neznamená, že by Bůh zapomínal na ty, kdo žijí spravedlivě.¹⁷¹ Vyzývá je, aby lidi na okraji společnosti neodpuzovali, ale snažili se dovést je k poznání Boha, a aby se dokázali radovat z jejich obrácení.¹⁷²

¹⁰ *Pravím vám, právě tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.*“

Podobně jako u podobenství o ztracené ovci (Lk 15,7) i zde je na konci vložen hlavní klíč, který nám má posloužit k pochopení podobenství. Sám Ježíš tento klíč na konci podobenství říká. Nalezení jedné ztracené mince je důvodem k radosti na zemi. Tato radost je skromná pozemská analogie radosti v nebi, kterou andělé prožívají z každého obráceného hříšníka.¹⁷³ Lukáš toto srovnání opět aplikuje na znovunalezené hříšníky, jejichž obrácení je důvodem k radosti v nebi. Tentokrát mluví o radujících se andělech Božích. Radost tedy sdílí celý „nebeský svět“.¹⁷⁴

Nelze si nevsimnout, že radost je důležitým a společným prvkem v každém ze tří podobenství v 15. kapitole. Je to radost nad ztracenou věcí, ať už je to ovce, mince či syn a je vždy prožívána ve společenství sousedů, známých a přítelkyň.

3.3.3 SHRNU TÍ

V podobenství o ztracené minci (Lk 15,8-10) Ježíš opakuje téma ztraceného a nalezeného. Tímto dvojím opakováním chtěl zdůraznit naléhavost tématu o hříšnících, kteří konají pokání. Dává tak odpověď farizeům a zákoníkům na pokrytecký vztah, který k této skupině lidí měli. Sdílená radost ženy, která našla ztracenou minci je dána Ježíšem jako příklad k radosti nad každým znovuobraceným člověkem.

¹⁷⁰ Srov. J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 45.

¹⁷¹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 169.

¹⁷² P. G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, str. 128.

¹⁷³ D. GOODING, „*Lukášovo evangelium. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo*, str. 222.

¹⁷⁴ Srov. W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 683.

V tomto podobenství je zdůrazněn ženský svět: hledající je žena, na oslavu nálezu přicházejí přítelkyně a sousedky, děj se odehrává v domácnosti.

3.4 PODOBENSTVÍ O ZTRACENÉM SYNU (Lk 15,11-32)

3.4.1 STRUKTURA TEXTU

Celý text podobenství o ztraceném synu je uveden v příloze č. 2. Toto podobenství lze rozdělit do tří částí, výklad textu bude proveden po verších.

Osnova:

1. Úvod (Lk 15,11) – seznámení s hlavními postavami
2. Příběh mladšího syna (Lk 15,12-24) – odchod, rozmařilý život, ztráta majetku, hlad a pasení vepřů, rozhodnutí k návratu domů, návrat a přijetí syna otcem
3. Příběh staršího syna (Lk 15,25-32) – starší syn se vrací z pole, hněvá se a vyčítá otcí nespravedlnost, které se dopustil, když přijal mladšího syna zpět, otcovo vysvětlení svého chování.

Podobenství o ztraceném synu patří spolu s podobenstvím o milosrdném Samařanu mezi nejoblíbenější a nejčastěji vykládaná podobenství Nového zákona.¹⁷⁵ Můžeme ho nalézt pouze u Lukáše. Tradiční název tohoto podobenství je o marnotratném nebo také o ztraceném synu. Ani jeden z těchto názvů však nevystihuje přesně smysl podobenství.¹⁷⁶

Podobenství o ztraceném synu rozvádí podrobněji smysl dvou předcházejících podobenství. Zápletka děje se tentokrát nezaměřuje na ztrátu a znovunalezení materiálního jmění (ovce, peníz), tentokrát se týká osobních vztahů. Podobenství je napsáno velmi výstižně a umožňuje nám dívat se na vzájemné vztahy ve více rovinách.¹⁷⁷

Podobenství o ztraceném synu můžeme svým charakterem zařadit mezi tzv. paraboly (více v kapitole 2.4 Definice a rozdělení).

¹⁷⁵ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

¹⁷⁶ V historii se vyskytly i další názvy pro toto podobenství. Jsou to např. „podobenství o dvou bratrech“, „podobenství o lásce otcově“ nebo podobenství o čekajícím otcí“. Každý tento název však zdůrazňuje jeden pohled či více poukazuje na některou postavu příběhu. (srov. P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 3)

¹⁷⁷ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 258.

3.4.2 Výklad textu

¹¹Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny.

První verš tohoto podobenství nás uvádí do dalšího příběhu. Na rozdíl od prvních dvou podobenství v Lk 15, které začínaly rétorickou otázkou, je zde konstatováno, že jeden člověk měl dva syny. Tak jsou posluchači krátce seznámeni s hlavními postavami celého děje.

Je to často používaný začátek pohádek či poučných příběhů mimo Bibli, příběh se shodným začátkem můžeme však nalézt také v Matoušově evangeliu (Mt 21,28-32). Téma dvou bratrů se často vyskytuje také ve Starém zákoně: např. Kain a Ábel (Gn 4,1-16), Izmael a Izák (Gn 21,1-21), Ezau a Jákob (Gn 27,1-46).

Pro vyzdvižení dramatickosti děje a zdůraznění vztahu tohoto podobenství ke dvěma předcházejícím příběhům si můžeme všimnout stupňování počtu ztracených věcí: ztracený syn je jeden ze dvou v porovnání s jednou ovčí ze sta a jednou mincí z deseti.¹⁷⁸

Mohli bychom říci, že toto podobenství popisuje patriarchální svět mužů, chybí zde jakákoli zmínka o matce či dcerách. Z žen jsou v podobenství zmíněny pouze prostitutky, s kterými měl mladší syn prohýřit jmění.¹⁷⁹

I když během vyprávění se se starším synem mnoho nepočítá a zdá se, že hlavní postava příběhu je mladší syn, od začátku jsme o obou synech informováni. Role staršího syna je rozehrána až ve druhé části podobenství a je stejně důležitá jako role mladšího syna.¹⁸⁰

Z dalšího vývoje příběhu můžeme vyčíst vliv pořadí narození synů na povahové rysy sourozenců, které docela věrně odpovídají současným psychologickým výzkumům. Pro nejstaršího sourozence bývá často typické, že je cílevědomý, snaží se poctivě, systematicky, a přesně pracovat. Je to však také člověk „zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý, vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, řád a rituály.“¹⁸¹ Na svou pověst „velkého pracanta“ bývá náležitě hrdý a snaží se ji udržet i za cenu velkých osobních obětí.

Pro lidi, kteří jsou mezi sourozenci narozeni jako poslední je naopak

¹⁷⁸ J. B. GREEN, *The Gospel of Luke*, str. 577.

¹⁷⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 684.

¹⁸⁰ Někteří biblisté obhajovali názor, že druhá část podobenství (Lk 15,25-32) byla do evangelia přidána později, protože Ježíšova podobenství prý obsahují pouze jeden motiv. O starším synu je však zmínka již na začátku podobenství (Lk 15,11-13), proto můžeme tvrdit, že příběh staršího bratra je nedílnou součástí celého vyprávění. (srov. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 171.)

¹⁸¹ Srov. K. LEMAN, *Sourozenecké konstelace*, str. 48.

charakteristické, že jsou veselí, bezstarostní, společenší tvorové, kteří bývají obvykle ve společnosti velmi oblíbeni. Mohou však také vynikat svou kritičností, temperamentem, netrpělivostí i prudkostí.¹⁸²

¹²*Ten mladší řekl otci: „Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá. On jim rozdělil své jmění.*

Starší syn je postaven mimo scénu, znovu se objeví až ve verši 25. Z textu můžeme vytušit, že otec byl zámožný. Mladší syn přichází s nestandardním požadavkem. Žádá o vyplacení svého podílu z majetku otce. To byla troufalá věc, protože dělení majetku a darování dědictví ještě za života nebyla zcela obvyklou. Podobně mluví i Starý zákon v knize Sirachovec (Sir 33, 20-24). Svou žádostí o dědictví tak mladší syn nejen vyjadřuje svůj nezájem o společenství s otcem¹⁸³ či odmítnutí povinnosti péče ve stáří¹⁸⁴, ale může být chápána jako touha po otcově předčasné smrti.¹⁸⁵ Takové dělení hospodářství v zemědělství nese s sebou i ohrožení fungování celého statku. Je to známá věc i z našich podmínek, že dělení gruntů a pozemků s sebou nese oslabení a hospodáři se mu snažili raději vyhnout.¹⁸⁶

Mladší syn touží po samostatnosti, chce hospodařit sám. Od odchodu z domu si slibuje zlepšení svého života.¹⁸⁷ „Nečiní, co na něm chce Bůh; naopak, stále sní o tom, co by chtěl od Boha.“¹⁸⁸ Přesto, že je jeho žádost překvapující a vůči otci drzá a neuctivá, v textu nenajdeme zmínku, že by otec něco namítal vůči synovu požadavku. Respektuje jeho majetkový nárok i jeho touhu po osamostatnění a vydává mu dědictví. Velkodušně dává mladšímu synu svobodu, i když důsledky si dokáže představit.

V knize Deuteronomium jsou popsána pravidla pro rozdělování dědictví mezi syny (Dt 21,17). I když tento detail není důležitý pro poselství příběhu,¹⁸⁹ podle tohoto klíče dostal mladší syn pravděpodobně třetinu z otcova jmění, zatím co prvorozený má nárok na dvě třetiny.

¹⁸² K. LEMAN, *Sourozené konstelace*, str. 101.

¹⁸³ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 5.

¹⁸⁴ „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho žil na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ Ex 20, 12; „Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho žil a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ Dt 5, 16.

¹⁸⁵ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 6.

¹⁸⁶ J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 83.

¹⁸⁷ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 685.

¹⁸⁸ Srov. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 172.

¹⁸⁹ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 6.

¹³*Po nemnoha dnoch mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel.*

Zatímco ekumenický překlad mluví o zpeněžení majetku, např. Jeruzalémská bible říká, že „sebral mladší syn vše, co měl.“ Oba výklady jsou možné¹⁹⁰ a mají vyjádřit to, že syn shromáždil nabytý majetek.

Odchodem do daleké země naplňuje touhu po úplné svobodě a nezávislosti, po které toužil, a pro kterou je ochoten riskovat ztrátu otcovy důvěry. Posluchač příběhu před dvěma tisíci lety si mohl pod pojmem „daleká země“ představit např. Řecko, Itálii, severní Afriku či Babylonii,¹⁹¹ mohl to být také Egypt¹⁹² nebo se jednalo o některé obchodní město na pobřeží Středozemního moře.¹⁹³ Emigrací z Palestiny si hodně mladých lidí slibovalo zlepšení svého života.¹⁹⁴

V „daleké zemi“ však můžeme vidět také „vnitřní vzdálení se světu otce – světu Boha, vnitřní přerušení vztahu, dálku odchodu od toho, co je vlastní a pravé“.¹⁹⁵ Odešel tak daleko i sám od sebe.¹⁹⁶

¹⁴*A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi.*

Otcův majetek umožnil synovi, aby nějaký čas žil v této zemi bez omezování. Co v cizí zemi přesně dělal, není z textu zřejmé, pro nás jsou důležitější důvody jeho návratu domů.¹⁹⁷ Žádné zkušenosti v hospodaření a neschopnost v nakládání s majetkem dovedly mladšího syna na mizinu.¹⁹⁸ Tak se potvrzuje obava z nezralosti mladšího syna k osamostatnění.¹⁹⁹

Přesný způsob, jakým přišel mladší syn o peníze, z textu nevyplývá, až v další části starší syn říká, že „tenhle tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění“ (Lk 15,30). Od staršího bratra to však mohla být pomluva z nenávisti. Je však možné, že rodina měla o působení mladšího bratra v cizině nějaké zprávy²⁰⁰ a on otcovo jmění skutečně

¹⁹⁰ J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 84.

¹⁹¹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 172.

¹⁹² J. MERELL, *Kristova podobenství*, str. 48.

¹⁹³ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 685.

¹⁹⁴ tamtéž, str. 685

¹⁹⁵ Srov. J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 146.

¹⁹⁶ P. FARKAŠ, *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, str. 108.

¹⁹⁷ tamtéž str. 107.

¹⁹⁸ „Řecké slovo, které v originálu označuje promrhaný majetek, znamená v jazyce řeckých filozofů „podstatu“. Marnotratný, ztracený syn promrhá „svou podstatu“, sebe sama.“ (srov. J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 146).

¹⁹⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 686.

²⁰⁰ tamtéž str. 686.

promarnil konzumním způsobem života.²⁰¹

Jisté však je, že mladší syn zůstal bez prostředků v cizí zemi. Jeho bezútešnou situaci ještě podpořila neúroda a hladomor, který v té zemi nastal.

¹⁵*Šel a uchytil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře.*

Jeho cesta za svobodou končí velmi potupně a neslavně. Poznává, že svobody dosáhne tím, že nebude podléhat otcovu vlivu. Jeho plány nevychází, jeho cesta za nezávislostí končí velkou nouzí.²⁰² Nestačí, že je donucen okolnostmi sloužit u cizího člověka – pohana.²⁰³ Musí dokonce pracovat jako nádeník, který se má starat o prasata, která byla u Židů považována za zvířata nečistá (srov. Lv 11,7; Dt 14,8).

Svou špatnou situaci řeší opět nestandardně, protože se nesnaží hledat pomoc u židovské komunity, která měla v té zemi určitě nějaké zastoupení, a která by mu pomoc v nouzi neodmítla.²⁰⁴ Nechtěl si stále přiznat svoji prohru a tím, že slouží jako nádeník u pohanů jako pasák prasat²⁰⁵ se dál vnitřně vzdaluje od zásad svého národa a popírá své náboženství.²⁰⁶ Špatným způsobem života, špatným hospodařením se svěřenými hřivnami (Lk 19,11-27) klesne na úroveň zvířat.²⁰⁷ Autor evangelia nám tímto ukazuje tragické následky hříchu a velkou bídu způsobenou vzdálením se od Boha.

¹⁶*A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával.*

Mladší syn se dostal na úplné dno. Je v cizí zemi opuštěn, musí se podřídít pohanovi, pase nečistá zvířata a nesmí se najíst ani žrádla pro vepře. Toto žrádlo byl asi tzv. svatojánský chleb (κερατιον), což byly lusky z rohovníku obecného – jídla žebráků.²⁰⁸ Ani to nejhorší jídlo mu však nikdo nedá. Těžko si můžeme představit větší nouzi, jeho stav by se dal nazvat jistým druhem smrti.²⁰⁹

¹⁷*Tu šel do sebe a řekl: Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu*

²⁰¹ M. BIČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, str. 157.

²⁰² P. MAREČEK, „Společensví s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 7.

²⁰³ tamtéž str. 7.

²⁰⁴ W. ECKEY, *Das Lukas-Evangelium, Unter Berücksichtigung seiner Parallelen Teilband II.*, str. 687.

²⁰⁵ Zemědělství nádeníci měli horší postavení ve společnosti než otroci. (srov. W. ECKEY, *Das Lukas-Evangelium, Unter Berücksichtigung seiner Parallelen Teilband II.*, str. 688.

²⁰⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 173.

²⁰⁷ M. BIČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, str. 157.

²⁰⁸ Rabínská moudrost z 4. století po Kr. říká: „Když Izraelita musí jíst lusky svatojánského chleba, potom činí pokání.“(Lev rabba 35). Srov. W. ECKEY, *Das Lukas-Evangelium, Unter Berücksichtigung seiner Parallelen Teilband II.*, str. 688.

²⁰⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 687

hladem!

Přes naprosto zoufalou a bezvýchodnou situaci mladšího syna zjišťujeme, že si dokázal zachovat touhu po životě. Tato vitalita je pro něho záchranou před smrtí.²¹⁰ Krajní nouze ho přivede k vystřízlivění z toho, že cesta za svobodou vede přes odmítnutí autority otce. Přiznává si porážku a uvědomuje si stav v jakém se nachází. V monologu, který mladší syn vede,²¹¹ vzpomíná na hojnost a jistoty otcova domu, kterými pohrdl a jejichž skutečnou hodnotu si teď uvědomil. Až zkušenost hladu, samoty, ponížení a prohry mu otevře oči i srdce, aby byl schopen pokání a návratu k otci. První věc, která ho motivuje k návratu domů, není lítost nad svým pochybením. Chce domů, protože má hlad.²¹²

¹⁸*Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě.*

¹⁹*Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; Přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.*

V návratu domů vidí jediné řešení. Nepočítá s tím, že by se mohl vrátit do původního postavení, doufá, že ho otec přijme mezi své nádeníky. Nebude mu již otcem, ale zaměstnavatelem.

Zoufalý syn si představuje situaci, kdy předstoupí před svého otce. Chystá si slova, která mu řekne. Až teď si však uvědomí své nevděčné chování k otci, domů se vrací s prázdnými rukama. Může se jenom přiznat ke svým chybám. V jeho vyznání můžeme vyčíst modelový příklad pokání:²¹³ nejprve si přizná svou chybu, na nic se nevymlouvá, odpovědnost bere na sebe; potom následuje rozhodnutí k přiznání. V duchu si chystá slova, kterými se vyzná z pochybení proti nebi – nesplnil přikázání a vůči otci – znehodnotil jeho majetek.²¹⁴

^{20a}*I vstal a šel k svému otci.*

Poslední část synova pokání je ochota se vrátit. Zde si můžeme všimnout rozdílu mezi podobenstvím o ztraceném synu a podobenstvím o ztracené ovci a ztracené minci. Syn musí vyvinout nějakou aktivitu, musí se odhodlat k cestě za otcem, musí pro svou

²¹⁰ tamtéž str. 688.

²¹¹ Monolog je typický vyjadřovací prostředek v Lukášových podobenstvích (Lk 12,17-19;12,45; 16,3-4;18,4-5;20,13). Srov. P. MAREČEK, „Společensví s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 8.

²¹² P. Farkaš, *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, str. 109.

²¹³ J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 86.

²¹⁴ Ve vyznání, které chce mladší syn sdělit otci, použije model z Ex 10,16, kde se faraón vyznává Mojžíšovi a Áronovi: „Zhřešil jsem proti Hospodinu vašemu Bohu, i proti vám.“

spásu něco udělat. Naopak ovce či mince jsou v procesu záchrany zcela pasivní.²¹⁵ I když jde syn do nejistoty, své pokání chce dotáhnout do konce. Výsledek však už ovlivnit nemůže, více ztratit už také ne.

Může se zdát obtížné rozlišit to, zda synova lítost je motivována výčitkami svědomí z nečestného jednání vůči otci a touhou po změně nebo jestli syn myslí opět na své osobní zájmy. Otec však toto neřeší. Ví, že i ze „zjistné úvahy může vyrůst opravdová láska.“²¹⁶

^{20b} *Když byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil.*

V této chvíli se mění perspektiva příběhu, pozornost se přesunuje ze zbloudilého syna na otce a jeho iniciativu. Můžeme spekulovat o tom, že otec čekal na syna, protože měl o synu a jeho chování v cizině nějaké zprávy²¹⁷ nebo tak činil z otcovské lásky.²¹⁸ Každopádně vidí syna přicházet a z jeho reakce můžeme vyčíst vliv otcovské lásky a radosti. Neříká nic, mluví za něj jeho gesta. Nečeká, až syn přijde domů, vybíhá mu naproti, zapomíná na svou důstojnost a je ochoten se zesměšnit²¹⁹ jen proto, aby mohl svého syna co nejdříve obejmout.²²⁰ Otcovo jednání je naprosto nepochopitelné, i mladší syn musí být překvapen.

Otec ho objímá, čímž mu zabraňuje, aby se mu poklonil.²²¹ Políbení je symbolem lásky. Objetí spojeno s políbením znázorňuje pozdrav mezi sobě rovnými,²²² vztah mezi otcem a synem nebyl tedy porušen.²²³ Otec zdraví syna jako by se nic nestalo, nehledí na jeho viny, neobviňuje, je pro něj důležité, že se syn vrátil domů a je živ.²²⁴

²¹⁵ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 174.

²¹⁶ Srov. P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu. (Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 9.

²¹⁷ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 689.

²¹⁸ Otec očekával návrat syna podobně jako matka syna v knize Tobiáš: „Ona mu odvětila: „Nech mě být a neklamej mě! Mé dítě zahynulo.“ Vyběhla a pozorovala cestu, po níž odešel její syn. Činila tak denně. Nikomu neuvěřila. Když zapadlo slunce, vcházela *do domu*, naříkala a plakala celou noc a nemohla spát.“ Tob 10,7. „Chana seděla a vyhlížela na cestu, již odešel její syn.“ Tob 11,5.

²¹⁹ „Pro důstojného člověka z Orientu je nemyslitelné, aby běžel. Skutečnost, že otec běžel, se tedy nesluší na letitou a váženou osobu...“ (srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Theofíle: teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských*, str. 121.)

²²⁰ Otec chce být u syna první než ostatní i proto, aby jasně ukázal, že ho přijímá zpět. Pokud by ho dřív uviděli obyvatelé vesnice, mohli by ho začít bít. A měli by k tomu důvod. Vždyť zhřešil nejen proti svému otci, ale i proti celému společenství vesnice. Pokud ale přijme syna otec, přijme ho celá vesnice. (srov. P. FARKAŠ, *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, str. 109.)

²²¹ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu. (Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 10.

²²² M. LURKER, „*Slovník biblických obrazů a symbolů*“, str. 198.

²²³ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 174.

²²⁴ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu. (Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 11.

²¹*Syn mu řekl: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.*

Překvapený syn se konečně dostává k tomu, aby přednesl své připravené vyznání (Lk 15,18-19). Vynechává z něho prosbu o přijetí mezi nádeníky, což je logické z vývoje setkání. Nečekal takové přijetí a už vůbec nemyslel, že by mohl otec odpustit synovi dřív, než se mu stačí vyznat ze svého pochybení.²²⁵

Pokud se podíváme i na jiná místa v Lukášově evangeliu např. podobenství o farizeovi a celníkovi (Lk 18,9-14), vyprávění o Zacheovi (Lk 19,1-10) a o hříšnici (Lk 7,36-50) „je zřejmé, že výzva k pokání je tu vlastně zvěstováním spásy, že nejde o předem daný úkol, který by podmiňoval Boží slitování.“²²⁶

²²*Ale otec rozkázal svým služebníkům: Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy.*

Otec poprvé promluví a z jeho slov můžeme poznat, že navracený syn není přijat jako služebník, ale jako syn.²²⁷ Nový oděv v našem příběhu znázorňuje obnovu člověka²²⁸ a také znovupřijetí do rodného domu.²²⁹ Na ruku dostává prsten, jehož symbolika ve starověku vyjadřovala plnou moc či předávání moci.²³⁰ Obuv, kterou přijímá, značí, že je opět svobodný člověk. Neboť bosé nohy mohou svědčit o nouzi či otroctví.²³¹ Scéna předávání oděvu, prstenu a obuvi, nám může připomenout text Starého zákona, kdy Josef v Egyptě přijímá vysoký úřad (Gn 41,42).²³² Ztracenému synu je tedy vrácena všechna práva, která měl před svým odchodem do ciziny.

²³*Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí, ²⁴protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen. A začali se veselit.*

Podobně jako v podobenství o ztracené ovci a ztracené minci je radost nad nalezeným synem i v tomto příběhu prožívána ve společenství s druhými.²³³

²²⁵ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 689.

²²⁶ srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Theofil: teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských*, str. 123.

²²⁷ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, 2005, str. 259.

²²⁸ M. LURKER., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, str. 263.

²²⁹ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 12.

²³⁰ M. LURKER., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, str. 206.

²³¹ tamtéž str. 164.

²³² P. POKORNÝ, *Vznešený Theofil: teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských*, str. 124.

²³³ Hostiny se pravděpodobně účastní všichni, kdo mají nějaký vztah k domácnosti. (srov. J. MRÁZEK,

Hostina má završit rychlé přijetí syna do rodného domu. Zabití býčka ukazuje na mimořádnou oslavu, hostina celkově neodpovídá obvyklým zvyklostem, protože narušila dokonce pracovní den.²³⁴ Otec ve své řeči obhajuje své nestandardní jednání. Syna považoval za mrtvého.²³⁵ Jeho návrat je pro něj velkou radostí, kterou chce hostinou zdůraznit.

²⁵*Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec.*

Na začátku druhé části podobenství přichází na scénu opět starší syn, o jehož existenci víme ze začátku vyprávění (Lk 15,11). Působí jako kontrastní figura k chování svého mladšího bratra.²³⁶ Prvorozený syn je budoucí dědic majetku. Je zemědělec, poctivě pracuje na otcově farmě, kterou jednou zdědí. Svým nekonfliktním chováním až do teď naplňuje ideál dobrého syna (Sir 3,1-16).

Vrací se domů z pole. Hudba a tanec, kterou uslyší, ho vyvede z míry. Vždyť je pracovní den, žádná oslava nebyla plánována, muselo se stát něco mimořádného. Neví, co si má myslet.

²⁶*Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat.*

To veselí, které vychází z domu je pro něj podezřelé. Zůstane venku, tedy mimo domov²³⁷ a informace o oslavě vyzvídá od služebníka. Ještě neví, že se mladší syn vrátil, proto nemá důvod se nejt podívat sám, proč se v domě oslavuje. Vyjadřuje tak nedůvěru k radosti, která se v domě odehrává a můžeme tak poznat, že něco se starším synem není v pořádku.²³⁸

²⁷*On mu odpověděl: Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.*

Služebník poslušně oznamuje zprávu o návratu jeho bratra. Ve svém oznámení nazývá mladšího syna „tvůj bratr“. Z toho můžeme vytušit, že přejal otcovu

Lukášovská podobenství, str. 87.)

²³⁴ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 689.

²³⁵ Jestli měl namysli smrt fyzickou či mravní z textu nevyplývá. Obě varianty jsou možné. (srov. P. Farkaš, *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, str. 114.)

²³⁶ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 691.

²³⁷ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 176.

²³⁸ J. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, str. 88.

perspektivu, který přijal tohoto syna zpět do rodiny.²³⁹

²⁸*I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu.*

Starší bratr poznává důvod radosti v domě. Jeho reakcí je však hněv, který není směřován k synu, který se vrátil. Rozhořčení staršího bratra patří otci a jeho zbytečně nadměrné péči vůči synu, který se vrátil.²⁴⁰ Chování staršího bratra nám může připomenout reptání farizeů a zákoníků, když se Ježíš stýká s hříšníky (Lk 15,2). V jeho vztahu k otci je něco nedobré. Zůstal sice vnějškově doma a plnil otcovu vůli, ale ve skutečnosti se otci vzdálil. Plní své povinnosti, ale není to vztah lásky.²⁴¹

Otec se však k oběma synům chová stejně. Poznává, že i starší syn potřebuje pomoc a odpuštění a vychází mu z domu naproti. Opouští čestné místo u stolu,²⁴² aby přivedl i staršího syna domů.²⁴³

²⁹*Ale on mu odpověděl: Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveseil se svými přáteli.* ³⁰*Ale když přišel tento tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.*

Z jejich rozhovoru poznáváme, jak moc se starší syn vzdálil od otce. V demonstrativním proslovu syn připomíná svou věrnou službu: nikdy se neprotivil jeho nařízením, nikdy se však také necítil odměněn.²⁴⁴ Neví o bratrově pokání, a proto nechápe otcovu vstřícnost k mladšímu synu. Otec byl podle něj zbytečně měkký a příliš shovívavý.²⁴⁵ Zdůrazňováním své poslušnosti a dlouholeté služby můžeme nabýt dojmu, že jeho vztah k otci nebyl vztahem syna, ale spíše služebníka.²⁴⁶ Tento vztah byl založen na předpisu, zásluze a odměně. Láska zde chyběla.²⁴⁷ Možná i on toužil

²³⁹ tamtéž str. 88.

²⁴⁰ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 14.

²⁴¹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 176

²⁴² Při hostině se slušelo, aby se hostitel věnoval hostům a neodcházel od jídla. Otec tak kvůli synu porušuje etiketu. (srov. P. FARKAŠ, *Narativné umenie evanjelistu Lukáša*, str. 114.)

²⁴³ Můžeme si všimnout, že otec dvakrát opouští dům. Vždy je to kvůli jeho synům. (srov. P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 14.

²⁴⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, str. 259.

²⁴⁵ D. GOODING, *Lukášovo evangelium. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo*, str. 222.

²⁴⁶ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 14.

²⁴⁷ tamtéž str. 14.

po volnějším životě.²⁴⁸

To nám opět připomíná chování farizejů a zákoníků, kteří svůj vztah k Bohu zakládají především na dodržování Zákona (více v kapitole 3.1.2). Nechápu Boha jako lásku a odpuštění. Proto těžko odpustí těm, kdo zhřešili.²⁴⁹

Zlost, která ovládá staršího syna mu nedovolí, aby uznal mladšího za svého bratra. Raději ho jmenuje jako „tento tvůj syn.“ Pro otce, který ztracenému synu odpustil a přijal ho zpět domů je to velké zklamání. Starší syn ho tímto velmi zraňuje.

³¹On mu řekl: Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám je tvé.³²Ale máme se proč veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.“

Otec však reaguje velmi trpělivě a stejně jako s mladším synem jedná s láskou. Syna oslovuje vlídně: „synu“. Na synovu výtku „nikdy“, odpovídá trpělivě „stále.“ Nemluví o jeho vzorném plnění povinností²⁵⁰ ani nemá zapotřebí ospravedlňovat své chování vůči ztracenému synu.²⁵¹ Vždyť otcovo jednání vůči mladšímu synu vycházelo ze srdce a z touhy po společenství s ním.

Teď podobně jedná se starším synem, který odmítá jeho radost. Připomíná mu jeho bohatství, které spočívá nejen ve fyzickém jmění („všechno, co mám je tvé“), ale i v neustálé přítomnosti otce. Odměna pro syna je sdílení bohatství otce. A protože má svůj domov, může se cítit svobodně.²⁵²

Otec v závěru podobenství otupuje synovu výčitku k nemorálnímu chování mladšího syna a obhájí důvod k radosti. Podruhé zazní jeho radostné zvolání nad nalezeným synem: „byl mrtev a zase žije.“ Otec mu radost samozřejmě nemůže přikázat, ale připomíná mu, že jeho nalezený syn je zároveň jeho bratrem.

Podobenství končí s otevřeným koncem. Víc k tomuto příběhu Ježíš neřekl, nevíme jak se starší bratr rozhodl. Zda se šel radovat z návratu svého bratra nebo zůstal venku, mimo otcův dům a svým chováním potvrdil své pokrytectví, které bylo typické pro farizeje, kteří také Ježíši vyčítali, že „přijímá hříšníky a jí s nimi!“ (Lk 15,2).

²⁴⁸ „A tu se dobře ukazuje, že i on v duchu snil o svobodě bez hranic, že vnitřně ve své poslušnosti zahořkl a neví, jaká milost je být doma, jak opravdovou svobodu má jako syn.“(srov. J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, str. 149.)

²⁴⁹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, str. 177.

²⁵⁰ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, str. 693.

²⁵¹ P. MAREČEK, „Společenství s otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, str. 15.

²⁵² tamtéž str. 15.

3.4.3 SHRNU TÍ

Podobenství o ztraceném synu je vyvrcholením celé patnácté kapitoly. Je součástí polemiky mezi Ježíšem a farizeji, ve které obhajuje svou náklonnost k hříšníkům.

Ježíš první částí podobenství, která mluví o mladším synu naznačuje, jak se Bůh chová k hříšníkům. Navozuje atmosféru lásky a milosrdenství otce, který bez váhání přijme syna, který ho svým chováním a odchodem z domova zklamal. Radost z jeho návratu je vyjádřena bohatou hostinou.

V druhé části podobenství je vykreslen vztah otce a staršího syna. Ten nám svou zlobou a neochotou přijmout otcovo netradiční jednání připomíná oponenty Ježíše, totiž farizeje a zákoníky. Je jim nastaveno zrcadlo, ve kterém mohou objevit své lpění na pravidlech a příkázáních otce, které však není podloženo žádným citem.

Celé vyprávění tohoto příběhu klade důraz na otcovo milosrdenství a lásku. Otec chce svým jednáním dovést oba bratry k postoji vzájemné lásky a úcty.

ZÁVĚR: SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ BĀDÁNÍ

Hlavním tématem mé diplomové práce byl výklad 15. kapitoly Lukášova evangelia. V úvodu práce vymezuji hlavní cíl, který chci dosáhnout a zároveň si stanovuji metodu práce. Také zde uvádím základní literaturu, ze které jsem čerpal. V první části jsem se zabýval Lukášovým evangeliem. Připomněl jsem základní fakta o tomto evangeliu: autorství, místo a čas sepsání, adresáty, stavbu a obsah, literární a teologický charakter.

Ve druhé části práce jsem rozpracoval problematiku podobenství v Novém zákoně. Ježíš při kázání často užíval podobenství především proto, že chtěl názorně vysvětlit některé složitější prvky své zvěsti o Božím království tak, aby mu porozuměli lidé napříč společenskými třídami i historickými obdobími. Tento literární žánr je obsažen v synoptických evangeliích (Mt, Mk, Lk). Tomášovo apokryfní evangelium také patří mezi důležitý zdroj poznatků o podobenstvích. Podobenství se v posledních desetiletích staly předmětem zájmu mnoha biblistů. Názorová rozmanitost, která mezi odborníky k tomuto tématu panuje, by nás však neměla odvést od čtení a snahy porozumět Ježíšovým podobenstvím.²⁵³

²⁵³ L. TICHÝ, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica*, str. 9.

Po vysvětlení kontextu 15. kapitoly Lukášova evangelia, jsem se ve třetí části své práce zabýval výkladem této Lukášovy perikopy. Tato kapitola obsahuje tři podobenství, která však tvoří jeden celek. Ježíš tato podobenství formuluje jako odpověď na reptání farizeů a zákoníků. Těm se nelíbil příliš vstřícný vztah Ježíše k celníkům a hříšníkům. Ježíš chce ukázat Boží postoj k těm, kteří se svým hříchem vzdálili od Boha a opět k němu hledají cestu. První dvě podobenství – o ztracené ovci a ztracené minci - ukazují na aktivitě hledajícího pastýře a ženy Boží snahu při záchraně hříšníka. Bůh takového člověka hledá a pomáhá mu při návratu do své blízkosti.

Vyvrcholením 15. kapitoly je podobenství o ztraceném synu. To představuje podobenství o dvou vrcholech. Příběh mladšího syna je příběhem člověka, který se z Boží blízkosti vzdálí v touze po svobodě a nezávislosti na autoritě. Zavrhne jistoty otcova domu. Bohužel pro svobodný život ještě nedozrál a jeho cesta za volností končí krachem. Pozitivem na jeho mizerném stavu je to, že si svůj omyl uvědomuje sám a je ochoten svou vinu před otcem vyznat. Otcova reakce je naprosto nepochopitelná. Nečeká, až syn přijde domů, vychází mu naproti. Obraz ztraceného syna, který je otcem bez trestu a podmínek přijat zpět domů, je pro hříšníky všech dob obrazem naděje na Boží lásku a milosrdenství.

Příběhem staršího syna poukazuje Ježíš na chování farizeů a zákoníků. Stejně jako farizeové nemůžou snést Ježíšovo stolování s celníky a hříšníky, tak straší syn není schopen přijmout rozhodnutí svého otce o přijetí ztraceného syna domů. I starší syn odmítne vstupem do domu blízkost otce. Nedokáže pochopit otcovo milosrdenství k mladšímu bratru. Ve svém hněvu odhaluje svůj nesprávný vztah k otci, který je založen na poslušnosti a dodržování příkazů. Chybí láska, radost a vědomí velkého bohatství z blízkosti otce. Spíše než synem se cítí být otrokem, od kterého se neočekává nějaký vztah. Nejhorší však je skutečnost, že starší syn si nepřipouští, že by na jeho chování bylo něco divného. Je přesvědčen o tom, že na svoje „trucování“ má nárok, že žádného hříšníka nemůže nazvat svým bratrem. Podobně jako ve vztahu k mladšímu synu i teď otec jedná trpělivě a s láskou. Podruhé opouští svůj dům, aby přesvědčil syna o své lásce.

V textu můžeme vyčíst další důležité teologické motivy. Je to hlavně motiv radosti z nalezení hledaného, který se opakuje ve všech třech podobenstvích. Je to radost, která je sdílená s druhými lidmi.

Poselstvím 15. kapitoly Lukášova evangelia je obraz Boha, který nikoho neodmítá a raduje se z návratu ztracených. Svou lásku projevuje i svou ochotou vyjít nám

naproti, když jsme od něho vzdáleni. Zároveň však nemůže být naším Otcem, pokud nebudeme ochotni se připojit k jeho lásce, která nikomu nestrání a nebudeme schopni radosti z návratu hříšníků.

ANOTACE

Název práce:	Podobenství v 15. kapitole Lukášova evangelia
Příjmení a jméno:	Pavel Heinz
Katedra:	Biblických věd Cyrilometodějská teologická fakulta UP v Olomouci
Obor:	Křesťanská výchova
Vedoucí práce:	Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
Počet stran:	59
Počet titulů použité literatury:	39
Rok obhajoby:	2011
Klíčová slova:	Evangelium podle Lukáše podobenství hříšníci farizeové

Tato diplomová práce obsahuje výklad 15. kapitoly Lukášova evangelia. Snaží se vysvětlit Ježíšův vztah k obráceným hříšníkům tak, je zdůrazněn v této kapitole. První část diplomové práce uvádí obecné informace o Lukášovu evangeliu: autorství, místo a čas sepsání, adresáty, stavbu a obsah, literární a teologický charakter. Druhá část rozpracovává problematiku podobenství v Novém zákoně, snaží se vysvětlit jejich funkci, definici a rozdělení. Třetí část diplomové práce obsahuje vlastní výklad tří podobenství, která jsou uvedena v Lk 15,1-32. Po vysvětlení kontextu této kapitoly Lukášova evangelia následuje výklad textu po verších. V závěru práce jsou shrnuty poznatky z předchozího rozboru.

Literatura:

ALLMEN J. - J., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991.

BIČ, M. - POKORNÝ, P., *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, Praha: Česká biblická společnost, 1997.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Nový zákon, Ekumenický překlad, 6. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 1992.

DOUGLAS, J. D., ed., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996.

ECKEY, W., *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II.*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener 2004.

FARKAŠ, P., *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2007.

GNILKA, J., *Ježíš Nazaretský - poselství a historie*, Praha: Vyšehrad 2001.

GOODING, D., *Lukášovo evangelium. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo*, Praha: Návrat domů, 1994.

GREEN, J. B., *The Gospel of Luke*, Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 1997.

HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Vyšehrad, 2003.

HULTGREN, A. J., *The Parables of Jesus: A Comentary*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2000.

JAN PAVEL II., *Reconciliatio et paenitentia*, Praha, České katolické nakladatelství, 1996.

Jeruzalémská Bible, Písmo svaté vydané jeruzalémskou biblickou školou,
1. české vydání, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

JOHNSON, L. T., *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské
nakladatelství, 2005.

KLIMEŠ, L., *Slovník cizích slov*, Praha: Pedagogické nakladatelství, 1992.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Mlékem a medem oplývající. Sborník katolických biblistů
K. Skalickému k sedmdesátinám*, Praha: SGS, 2004.

LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1999.

LEMAN, K., *Sourozenecké konstelace*, Praha: Portál, 1997.

MÁNEK, J., *Ježíšova podobenství*, Praha: Blahoslav, 1972

MAREČEK, P., *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, Olomouc:
Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP 2007–2008 (nepublikovaná skripta
pro potřeby studentů).

MAREČEK, P., „Společenství s Otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu.
(Lk 15,11-32)“ *Studia theologica*, ročník VI, číslo 4, zima 2004, s. 1-18.

MEYER, M., *Evangelium svatého Tomáše. Skryté výroky Ježíše*, Praha:
Volvo Globator, 2007.

MRÁZEK, J., *Lukášovská podobenství*, Jihlava: Mlýn, 2007.

MÜLLER, P.-G., *Evangelium sv. Lukáše*, MSKNZ 3, Kostelní Vydří, Karmelitánské
nakl., 1998.

NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992.

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Praha: Česká liturgická komise, 1989.

PAVELČÍK, J., „Podobenstvo o pastierovi a stratenej najvačšej ovci.“ *Mlékem a medem oplývající. Sborník katolických biblistů K. Skalickému k sedmdesátinám*, Praha: SGS, 2004.

POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 1993.

POKORNÝ, P., *Tomášovo evangelium překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1981.

PORSCH, F., *Mnoho hlasů jedna víra*, Praha: Zvon, 1993.

POKORNÝ, P., *Vznešený Theofil: teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských*, Třebenice: Mlýn, 1998.

RATZINGER, J., *Ježíš Nazaretský*, Brno: Barrister & Principal, 2008.

SCHUBERT, K., *Bible a dějiny*, Svitavy: Trinitas, 2000.

SOKOL, J., *Člověk a svět očima Bible*, Praha: Ježek, 1993.

TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003.

TICHÝ, L., „Co je to podobenství.“ *Studia theologica, ročník 6, číslo 1, zima 2004*, str. 1-9.

VLKOVÁ, G. I., *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého*, Olomouc: UP CMTF, 2007

YOUNG, B. H., *The parables: Jewish tradition and Christian interpretation*, Peabody: Hendrickson publishers, 1998.

Zkratky

Biblické zkratky:

Označení biblických knih je převzato z *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, Praha: Česká liturgická komise, 1989.

Ostatní zkratky:

aj. - a jiné

čl. - článek

ed. - edice

ev. - evangelium

hebr. - hebrejsky

kap. - kapitola

nakl. - nakladatelství

např. - například

po Kr. - po Kristu

pol. - polovina

řec. - řecky

srov. - srovnej

stol. - století

str. - strana

tj. - to je

tzv. - tak zvaný

vyd. vydání

tzn. - to znamená

Příloha č.1

Podobenství o ztracené ovci Tomášovo evangelium – výrok 107

Ježíš řekl: Království je podobné
pastýři, který má sto ovcí.
Jedna z nich, ta největší, zabloudila.
Nechal těch devadesát devět a hledal tu jednu,
dokud ji nenašel. A jak byl unaven,
řekl té ovci: Mám tě rád víc než těch
devadesát devět.

(P. POKORNÝ, *Tomášovo evangelium, překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1981 str.138.)

Příloha č.2

Lk 15,1 - 32

¹Do jeho blízkosti přicházeli sami celníci a hříšníci, aby ho slyšeli. ²Farizeové a zákoníci mezi sebou reptali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“ ³Pověděl jim toto podobenství: ⁴„Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devětadevadesát na pustém místě a nejde za tou, která se mu ztratila, dokud ji nenalezne? ⁵Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, ⁶když přijde domů, svolá své přátele i sousedy a řekne jim: Radujte se se mnou, protože jsem našel ovci, která se mi ztratila. ⁷Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devětadevadesáti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.

⁸ Nebo má-li některá žena deset stříbrných mincí a ztratí jednu z nich, což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde? ⁹A když ji nalezne, svolá své přítelkyně i sousedky a řekne: „Radujte se se mnou, protože jsem našla peníz, který jsem ztratila.“

¹⁰ Pravím vám, právě tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.“

¹¹Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny. ¹²Ten mladší řekl otci: Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá. On jim rozdělil své jmění. ¹³Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel. ¹⁴A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi. ¹⁵Šel a uchýtil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře. ¹⁶A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával. ¹⁷Tu šel do sebe a řekl: Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem! ¹⁸Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. ¹⁹Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; Přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků. ²⁰I vstal a šel k svému otci. Když byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil. ²¹Syn mu řekl: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem. ²²Ale otec rozkázal svým služebníkům: Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy. ²³Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí, ²⁴protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen. A začali se veselit.“

²⁵Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec. ²⁶Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat. ²⁷On mu odpověděl: Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého. ²⁸On rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu. ²⁹Ale on mu odpověděl: Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveselil se svými přáteli. ³⁰Ale když přišel tento tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele. ³¹On mu řekl: Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám je tvé. ³²Ale máme se proč veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.“

(Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Nový zákon, Ekumenický překlad, 6. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 1992, str. 79.)